

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

LVI. ÉVFOLYAM

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

BUDAPEST, 1943.

6. SZÁM

FOLYÓIRATA

JÚNIUS

Az évfolyamvezérek szerepe a tanítónevelésben.*

A tanítóképzés célja a jó tanító nevelése. Ha a jó tanítót jellemezni akarjuk, akkor több nemes emberi és nevelői jellemvonást kell felsorolnunk. E jellemvonások között elsörangú helyet foglal el az, hogy *vezetésre képes* legyen. Képes legyen osztályának vezetésére, alkalmas vezetője legyen az egész falunak, városokban pedig helyes irányítója tanítványai szüleinek stb. A vezetésre való alkalmasság egyrészt a vele született adottságoktól, másrészt a nevelés és az önnevelés révén kifejlesztett jellemvonásoktól függ. Amint általában a nevelésben, úgy ebben a kérdésben is a nevelésen és az önnevelésben van a hangsúly. Azaz vezetésre elsősorban az képes, akiben sikerült neveléssel és önneveléssel nemes emberi és nevelői jellemvonásokat felébreszteni és kifejleszteni. Ebben a munkában lényeges segítséget nyújthat olyan önkormányzatra való törekvés, amelyben az osztály életét a megválasztott vezér (távollétében az alvezér) irányítja.

Az első évfolyamban 4—5 heti ismerkedés után felhívom a növendékek figyelmét arra, hogy a következő mindennapi kérdések óráján vezért választ az osztály. Egy-két szót mondunk arról is, hogy miféle tulajdonságok is kellene ahhoz, hogy valaki jó osztályvezér legyen. A következő órán minden növendék egy kis cédula közepére írja a választandó vezér nevét, a jobb alsó sarokba pedig a saját nevét írja. Így én tudom, hogy ki kire szavazott, az osztálytársak ellenben nem tudják. Ha valaki olyan növendékre szavazott, akit én alkalmatlannak találok a vezérségre, akkor felszólítom a növendéket, okadatolja szavazását. Ezzel az eljárással megakadályozhatjuk, hogy hordóembert válasszanak vezérnek. Eddig még minden vezérválasztás abszolút szótöbbséggel történt. Megnyugvással állapítom meg, hogy az osztályok választását eddig még mindig elfogadhattam.

A vezérek munkájába akkor kaphatunk némi betekintést, ha őket szólaltatjuk meg. Azért húsvét előtt arra kértem az évfolyamok vezéreit, hogy eddigi működésük eredményéről írjanak rövid beszámolót. Ezenkívül minden osztályban két növendéket is kértem arra, hogy ők mint szemlélők is írjanak arról a munkáról, amelyet a vezér az osztályban végzett.

Az I. évfolyam vezére (Kászonyi László) — többek között —

* A közgyűlés elnöki megnyitója.

a következőket írja: „Amikor 1942. októberében a riadón Igazgató úr kihirdette, hogy az I. évfolyam vezérré választott, éreztem, hogy nehéz a feladat, amelyet rám bízta. A mindennapi kérdések óráján elmondtam vezéri beszédemet. Nagyon jólestek Igazgató úr meleg, biztató szavai, amelyeket beszédemre mondott. Az osztályban rendkívül sok baj van. A fiúk többszöri felszólításomra bizonyos nehézségeket igyekeztek leküzdeni. Sok rendezetlen-lelkű növendékre nagy hatással volt az intézetünkben elrendelt hallgatási gyakorlat. (Öt napon át a szükséges köszönésen, a tanároktól követelt felelésen és az esetleges jelentéseken kívül nem szóltak semmit sem.) A fiúk — sajnos — nem nagy lelkesedéssel fogadták ezt a kötelességet. A hallgatási gyakorlat azonban parancs volt, amelyet teljesíteni kellett. Megállapítom, hogy minden zökkenő nélkül ment végbe. A hallgatási gyakorlat elteltével a tanulók tömege keresett fel és azt mondták nekem, hogy mégis csak nagyon jót tett a hallgatási gyakorlat. Nemsokára — kérésemre — megismétlődött a hallgatási gyakorlat. Jól sikerült. Az alvezér megválasztása óta ketten dolgoztunk és dolgozunk az osztályban. Két különböző egyéniség találkozott össze az alvezér és az én személyemben. (A vezér lágyabb, az alvezér keményebb egyéniség.) Úgy érzem, az osztálynak szüksége is van erre. Ha kérem az alvezért, ő erélyes szóval, én lehetőleg baráti, meleg hangon iparkodom eredményt elérni. Egybevetve az osztályban történt dolgokat, úgy érzem, hogy az osztály külön, mint volt akkor, amikor először léptük át a budai képző küszöbét“.

Zelenka László szerint: „Az I. osztályt nagyon nehéz beleszoktatni az intézet rendjébe és szellemébe. A vezérnek az a legnagyobb érdeme, hogy úgy igyekezett eljárni, mintha azt az Igazgató úr csinálta volna“. Pap János szerint: „Osztályunk különböző helyekről, különböző iskolákból sereglett össze. Különböző felfogások, ellentétes érzelmek kerültek egymás mellé. Évfolyamunk nagyon rakoncátlan és fegyvelmetlen volt, vezérünknek mégis sikerült — ha nem is teljesen — arra a helyes útra téríteni, amelyet intézetünk szelleme jelölt meg. Én a vezér munkásságának az eredményét abban látom, hogy osztályunkat példájával, nagyszerű szervező képességével, alakító erejével fegyelmezettebbé tette“.

A II. évfolyam vezére (Fenyvesi József) a következőket mondja: „Látom magam, mint első, az évnnyitón. Szorongva ültem egy széken. Igen, szorongó érzés vett erőt testemen. A lelkezen azonban nem. A lelkezen az a nap volt az igazi tavasz. Az volt a virágfakadás. A megnyitó beszéd hatására leolvadt testemről is a szorongó érzés, és szinte felújjongtam. Mert hallottam, ha Krisztus és a haza nevével indulunk, küzdelmünk sikeres lesz. Első nagy sikerem, hogy vezér lettem. Vezéri működésem az intézet szellemében történt. S volt-e eredmény? Volt! Minden kertelés és öndicséret nélkül mondom, hogy az én osztályom a fejlődés szempontjából az első. Sokat szenvedtem, mert sokszor belül sírva igyekeztem visszahúzni egyeseket a helyes útra. Erre a nehéz, rögös, de fényes jövőjü útra. Javítani azokat, akik nem egészen idevalók.

Nagy szó, ez: lelkekre hatni. És én kitől tanultam ezt? A tanár-testülettől. Megtanultam alaposan. Minden csinját-binját. S most már csak egy-két szó, egy-egy szemrehányás kell, és a fiúk rám hallgatnak. Háború van. Igazgató úr felhívta a figyelmünket: „Segítsük a honvédeket!” S én megtettem ezt az osztályommal. A Vöröskeresztnek tanácsomra szívesen adakozott mindenki. Nem sokat, de még is sok volt. Ezenkívül van 10 honvédünk, akiket felkaroltunk, ahogy tudtuk. Mentek a piros tábori lapok, érezték a honvédek, hogy míg ők ott kinn a hómezőkön virrasztanak, addig a mi magyar lelkünk is résen áll. Többet ér az a pár szó ott künn, mint egy nagy csomag. Mikor a tervemet az osztályban előadtam, sokaknak nem tetszett, de aztán egy kis beszéd, és mindjárt ment vígan minden. Megmenteni egyeseket az élet számára. Én ezt is üzöm. Akik nem tudják, hogy mi ez, azok talán nevetnek ezen. Mi az, hogy valakit az élet útjára térítünk? Mi az, hogy 5—10 ember a mocsár helyett a zöld pázsitra ül? Óh, le sem tudom írni azokat a nehéz feladatokat, megoldásokat, amelyek nap-nap után elem tárultak. Igazgató úr tudja, hogy én nemcsak itt vezérkedtem, hanem másutt is. Tudja, hogy annyi szenvedése, megpróbáltatása nem volt senkinek a vezérek között, mint nekem. Vezérnek lenni, jelesnek lenni, ellentállni az ördög sokféle csalogatásának, már ez is nagy munka. De e mellett jöttek a csapások. Elveszett az egyik szeretett testvérem. A másik megsebesült. A szegénység réme felütötte a fejét. A szünetben keményen kellett dolgozni egy ruhadarabért, egy falatért. De még ez sem elég. Jött a betegség! Sokszor fohászkoztam: Meddig birom Istenem? Kibirom-e? Nem lettem még sem kishitű. Küzdeni fogok: sírva, — foggal, körömmel harcolva, lásas arccal, de Isten nevével! Ezt még így senkinek sem panasztam el. És jöhet továbbra is baj, nehézség az osztályban, szegénység vagy egyéb akadály! Én, a gyenge gyermek, a jó Isten, az Igazgató úr és a tanár urak segítségével tovább küzdök. Nem fogok csüggedni. Az osztály győzni fog!”

Kútvölgyi Ferenc szerint: „Fenyvesi József az osztályvezér. A jó Isten adománya, hogy ilyen fiú áll az osztály élén. Megválasztása után teljes erővel látott munkájához. Rendbehozta az osztály megbolygatott életét. Példájával, biztos tanácsaival vezette át az osztályt a másik évfolyamba. Itt kezdődött az újabb komoly munka. Még mindig voltak az osztályban olyan elemek, amelyek veszélyeztették az összhangzatos munkát. Ő biztos éleslátásával és emberismeretével meglátta a rendbontókat. El is távolították őket az intézetből. Biztosan vezette az osztályt a különböző gyűjtéseken. Az ő munkájának az eredménye az, hogy a II. évfolyam sikerrel végezte működését. Megszervezte az osztály összetartását. Ha kellett, kellő erővel vívta ki akaratát. Nagyfokú szorgalmával és lelki összeszedettségével példát adott mindenkinek. Akik megértették őt, törekednek is hozzája hasonló lenni. Megszervezte a II. évfolyam honvéd-akcióját. Ezzel nagyfokú hazafias érzéseket ültetett el bennünk, amiért örökké hálásak lehetünk neki. Őszinteségével, közvetlenségével

atyai jóbarátunkká lett. A választakról ő vezetett bennünket a biztos és rendíthetetlen útra, amely út célunk eléréséhez: a magyar tanítóhoz vezet." Berkes Miklós szerint: „Jó vezérnek lenni nagy kötelesség. Ismerem mindegyik évfolyam vezérét. Mind jellegzetes, nagyszerű jellem. De, ha az élet és egyéb szempontokból nézzük őket, akkor Fenyvesi hőshöz méltó munkát végzett. Én láttam munkásságát fokról-fokra kialakulni. Mert hősiesség az, amit csinál. Fenyvesi bátran mondhat igent a heti vezérgondolatunkra, amely így hangzik: „Van-e bennem valami hősiesség?” Fenyvesi olyan fiú, akit nem csábítanak el az élet kétes örömei. Ott áll azon a helyen, amelyet kitűzött számára a kötelesség. Lepereg róla minden, ami nem érték. És ez azért van, mert tud rendületlenül bízni az Istenben“.

A III. évfolyam vezére (Csortos Mihály) így ír: „Amikor vezérré választottak, az első pillanatban elragadott a dicsőség érzése, örültem a győzelemnek, de amikor egy kicsit magamba szállva sorra szedtem kötelességeimet, megállapítottam, milyen nehéz feladat vár rám, elszomorodtam. Ilyen fegyelmetlen osztálynak kell az élére állnom! Ilyen nehéz feladatra kell vállalkoznom! Azonban az a szomorúság nem sokáig tartott. Bíztam önmagamban és éreztem, ha teljes erővel nekifogok ennek a munkának, meglesz a gyümölcse. Elkezdtem tehát tervezgetni. Az első és legfontosabbnak azt tartottam, hogy saját magamat kivonjam az osztály általános bünei alól, olyanná legyek, hogy osztálytársaim tanulhassanak tőlem. Mindjárt kezdetben voltak, akik észrevették rajtam a változást, akik látták, hogy hozzám csatlakozva együttes erővel hamarabb elérjük azt az utat, amelyre az intézet vezetni akar. Két célt tűztem ki. Felhívni az osztály figyelmét a közös munkára és mindenkiel külön-külön foglalkozni. Sokan voltak olyanok, akik mindig húzódtak az olyan munkától, amely nem kötelező, amelynek rögtön nem látták a hasznát. Tavasszal, amikor Szabó tanár úr munkásokat keresett az osztályunkban üres feladatok megmunkálására, szomorúan láttam, hogy senki sem vállalkozik. Ekkor magam törtem meg a csendet, gondolva, hogy talán akad társ, és valóban utánam jelentkeztek is. Amikor néhány hét elteltével valamennyiükkel megkóstoltattam a nehéz földi munkát, amikor mind a saját bőrén tapasztalta, mit jelent földet művelni, hálásak voltak, és örültek, hogy ezt a munkát is megízlelhették. Azóta nemcsak hangoztatták Széchenyi mondását: „A munkás kezet megcsókolni nem szégyen, hanem imádság“, hanem cselekedtek is. Kezdtém figyelni a fiúk magánéletét is. Észre vettem, vannak olyan elemek, akik sok gyenge fiúra nagyon rossz hatással vannak. Különösen egy megtévedt lélek volt közöttük, akinek karmai közül három fiút ráncigáltam ki segítőimmal. A gyenge-akarátú fiúk jó útra tértek, a megközelíthetetlen fekete lelkek pedig kiestek közülünk. Arra is törekedtem, ne legyen különbség képzős és liceumi növendék között. Tehát méltók akarunk lenni a régi képzősökhöz, valamennyien tanítónövendékek akarunk lenni. Több társam

már igen szép eredményt ért el a tanítói pályára való előkészületben, azaz igazi tanítónövendékek."

Kengyel László szerint: „A vezéri munka kívülről szépnek, dicsőségesnek látszik, de lényegében véve súlyos és felelősségteljes feladat. A vezéri teendők elvégzéséhez egész ember kell. Ilyen egész embernek látom Csortos Mihályt, a III. évfolyam vezérét. Egyéniség, aki irányítani tud, de megértő lélek, aki tisztában van az osztálytársaival. Az osztály és vezére közt mindig olyan hangulat volt, amelyet csak olyan ember tud teremteni, aki együtt érez társaival, de aki bizonyos tekintetben felettük is áll." — Babucsik Pál szerint: „A vezéri munka eredményét úgy állapíthatom meg legjobban, hogy összehasonlítom a multat és a jelent. Milyen volt az osztály a kezdet kezdetén és milyen most, háromévi vezéri működés után. Ha volt valaha fegyelmezetlen I. osztály, hát a mienk az volt. Sokat fecsegő, minden komoly munkától irtózó, a bőrében nem férő fiú volt az osztály nagyobb hányada minden kötelességérzet, minden közösségi szellem nélkül. Játékos, gyerekes, komolytalan fiúk voltunk. Az önismeret, az önnevelés fogalma teljesen idegen volt számunkra. Most nézzük meg milyenek vagyunk most! Javítani-való, kivetni-való volt és — valljuk be — most is van még elég. Fecsegés? Bizony még akad, de hallgatni is tud ez az osztály, ha akar. Jókedv, tréfa most is van bőven, de jobban érezzük és megértjük a jövőben ránk váró feladatokat, és hogy fegyelmezettebbek és kötelességtudóbbak lettünk, ez az intézetben nyilvánvaló tény. Ezt pedig igazgató urunk és a tanár urak nevelői munkája után vezérünknek köszönhetjük". (A rendelkezésemre álló rövid idő miatt a IV. és V. évfolyam vezéreinek munkájára így nem térhetek ki.)

A vezérek időnként a mindennapi kérdések és tanítói hivatás óráin jelentést tesznek az osztály közszelleméről, és a szükségeshez képest egyesek magatartásáról. Így az I. évfolyam vezére egyszer jelentette, hogy az osztály növendékei nem szeretik eléggé egymást. Megkerestem a baj forrását és gyógyítottam. A IV. évfolyam vezére az osztály közszelleméről szóló egyik beszámolója alkalmával jelentette, hogy két növendék az osztály jóra irányuló törekvésével szemben ellenzéki álláspontra helyezkedik. A két növendék dadogva mondta el viselt dolgait. A leckéjüket megkapták és meghagytam nekik, hogy a dadogásból való gyógyulás érdekében minden tanítói hivatás óráján számoljanak be arról, hogy azon a héten miféle építőmunkát végeztek. Így szabadítottam meg az osztályt a beteg ellenzéktől.

Akadttanár, aki jóakaratóan mondta: „A vezetés gyakorlása érdekében kívánatos volna, hogy a vezérek váltakozzanak". Ezek a vezérek gyakorlatunk szerint csak akkor váltakoznak, ha méltatlanok lesznek a vezéri tisztségre. Az én nézetem szerint az osztály közszelleme akkor a legjobb, az osztály növendékei akkor javulnak legtöbbet, és javulásuk révén akkor erősödik a vezéri képességük leginkább, ha olyan növendék áll az osztály élén, aki erre a legalkalmasabb. A jó tulajdonságok gyűjtése a legjobb vezérképzés.

Minden egyes jótulajdonság emeli a növendékek tanítói, nevelői, vezetői erejét. Az egész tanítóképzés egyik legfőbb alapvető elve: hogy csakis jó emberből lehet jó tanítót nevelni. Ennek mintájára mondhatjuk, hogy csakis jó emberből lehet jó falu-vezetőt, társadalom-vezetőt, gyermek-vezetőt nevelni.

Egyébként minden növendéknek nyílik alkalma az intézetben, hogy vezetői erejét gyakorolhassa. Ilyen alkalom kínálkozik: 1. az osztály-hetesi munka elvégzésekor; 2. a tanulóotthon tisztségeiben és munkaköreiben; 3. az önképzőkör, a segítő egyesület, a vallásos egyesületek, a cserkészcsapat, a sportkör, a levente-foglalkozás stb. különböző tisztségeiben és munkaköreiben; 4. az ünnepélyek, a kultúresték, a népművelési előadássorozatok, a műsoros esték rendezése sok alkalmat adnak a vezéri képesség erősítésére; 5. a gyakorlóiskolával kapcsolatosan a látogatás (hospitálás), a tanítás, az ünnepélyek rendezése, ünnepi beszédek készítése és elmondása, egy-egy gyermeknek közelebről való megfigyelése és irányítása mind-mind sok lehetőséget nyújtanak a vezető-erő fejlesztésére; 6. nemzeti nagyjaink vezető munkáját növendékeink vezéri ereje gyarapítása szempontjából is érinthetjük; 7. a növendékek szülőföld-tanulmányai-val kapcsolatosan a szülőföld problémáira való ráébresztés vagy rávezetés, és az ezzel kapcsolatos népművelési előadások is, amelyeket a növendékeknek tartaniok kell, kitűnő iskolák a vezéri képesség erősítésére; 8. minden törekvésünk, amely arra irányul, hogy növendékünk új helyzetekben tudjon eligazodni, hogy saját lábára tudjon állni, fejleszti a vezető erőt. stb.

Beszédemet a következő gondolattal fejezem be: a tanártestületnek az a munkája, amely arra törekszik, hogy a leendő tanítók vezetőszerepeik betöltésére alkalmasak legyenek, akkor lesz lényegében sikeres, ha növendékeink mindenekelőtt elsajátítják az önmaguk vezetését. Az önmaguk vezetésének elsajátításában, az önnevelő képesség megszerzésében rendkívül nagy szolgálatot tehetnek az alkalmas évfolyamvezérek.

Abban a tudatban, hogy ezekkel a gondolatokkal használhatunk a magyar tanítóképzésnek, a Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének XXXIII. közgyűlését megnyitom.

Dr. Padányi-Frank Antal.

Egyesületünk az 1942/43. isk. évben.*

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete alapításának 54. esztendejében Dunántúl egyik legősibb városában jelent meg XXXIII. közgyűlésére. Alapszabályaink értelmében a főtítkár tiszte, hogy beszámoljon az egyesület legutóbbi évének működéséről és állapotáról. Mielőtt ezt megkezdeném, emlékeztetem az egyesületet arra, hogy nem először jelenünk meg az ősi Győr, az egykori Arbona és Jaurinum falai közt. Még sokan vagyunk azok közül, akik 12 évvel ezelőtt, 1931. május 13-án itt jártunk, Dunántúl első városának földjén, hogy megtartsuk XXI. közgyűlésünket. Ezen alkalommal történt először, hogy a főtítkári székben elődöm, most a debreceni tankerület érdemes főigazgatója, egyesületünk 1930—31. évről számolt be. Addig régi alapszabályaink értelmében az egyesület két évi működésének ismertetését ölelték fel a főtítkári jelentések. Számszerint ezért nem 54., hanem csak 33. ez az idei közgyűlésünk. Akkor, 1931-ben először hirdettünk a világháború négy éves viharai után egy vidéki városban közgyűlést, mert a fővárosból legfeljebb egy-egy kisebb vándorgyűlésre merészkedtünk, mint amilyen volt 1928-ban a kecskeméti. A nyomasztó anyagi körülmények miatt nem nagyon utazhattunk távolabb fekvő városokba, ha mindjárt kedvesen hívogattak is bennünket. 1929/30-ba azonban felsillantak az első reménysugarak hazánk addig meglehetősen borult egén. Még az egykor ellenséges idegen országokban is elhangzott, hogy az igazságtalan békekötések nem lehetnek örökérvényűek és helyet kértek Magyarországnak is a Nap alatt. Hitünk feltámadásunkban erősebbé és bizonyosabbá vált. Elhatároztuk, hogy mint egykor a boldogabb világban, vidékre is elmegyünk közgyűlések tartására. És az első választásunk Győrrre esett. Mire végrehajtásra került határozatunk, megint kezdtek tornyosulni a setétebb fellegek, hiszen 1931 volt a nemzetközi nagy gazdasági válság kezdete. De azért a tavasz akkor sem maradt el és kitérult pompájával fogadott bennünket. A győri vasúti állomáson a viszontlátás boldogságában úszó kedves arcok villantak felénk, közöttük legfeledhetetlenebb az őszbeborult fejű *Jakab* Ferenc igazgatóé, aki fáradhatatlan vendégszeretetét azzal kezdte, hogy a vonatunkról leszálló minden hölgyvendégnek virágcsokorral kedveskedett. Sajnos, azóta elmúlt ez a szeretett vendéglátó házigazdánk, de emlékét, míg élünk, nem feledjük és úgy őrizzük szívünkben, ahogy róla egyik tagtársunk, dr. *Szólás* Rezső közlőnyünkben is megemlékezett annak idején. Kedves és érdemes napja volt ez a közgyűlési nap 12 év előtti életünknek. Akkori elnökünk megnyitójában a tanítóképzés újjászervezésének fontos problémáját fejtegette. Győri előadónk a tanítóképző-intézeti tanítás módszere és a személyiség címén értekezett. De a legfőbb figyelem mégis csak *A tanárság anyagi helyzete* című előadás felé fordult.

Azóta megtörtént a tanítóképzés újjászervezése és sok egyéb

* Főtítkári jelentés.

ped. fontosságú kérdést is eredményesen fejtegettünk, csak anyagi helyzetünkben nem történt semmi lényegesebb változás. Az akkor is sürgetett és 1925-ben elvesztett korpótlékokat még ma sem kaptuk vissza. A még mindig siralmasnak mondható anyagi helyzetünkben a legnagyobb nehézségekkel a fiatalabb tanárgenerációnk küszködik. Jellemző, hogy az 1943. évi költségvetés szerint 23 áll. intézetünkben 288 tanár működik és ezekből még mindig 61 a helyettes tanár (tehát több mint 20%), noha ez a költségvetési év 40 helyettes tanári állást szervezett át rendessé. Kértük a gyakorlati isk. kartársak számára is a VI. fizetési osztály megnyitását, de ez a kérésünk is még mindig csak kegyes reménység. Az alacsony családi pótlékot fejenként 50 pengőre kívántuk akkor felemeltetni. Az azóta elmúlt 12 év alatt a legtöbb történt még a családi pótlék emelése terén, de ez az emelés is messze elmaradt a fejenkénti átlagos 50 pengőtől! Pedig, hogy minő drágulási folyamat zajlott le 1931-től 1943-ig, azt úgy hiszem, felesleges részletezni.

Szinte hihetetlen, hogy az anyagiak terén milyen mély süllyedésen ment keresztül a mindenfajta iskolák tanári társadalma! Legszemléletesebben állapította ezt meg már évekkel ezelőtt *Domanovszky* rektor-professzor, majd *Kornis* Gyula titkos tanácsos. Legújabban pedig egyik legkiválóbb pedagógusunk, *Imre* Sándor volt kénytelen kitérni az anyagiakra, mikor *Az iskolai nevelés sorsáról* foglalta össze gondolatait. Fejtegetéseinek legfontosabb eredményei a következő megállapítások: „Az iskola sorsa a nemzet belső erejének kérdése. Ez a legfőbb mérték alá állítja mindazokat a tennivalókat, amelyek az iskolai nevelés érdekében előttünk állanak. Kifelé, az iskolán kívül levők felé újra, meg újra azt szükséges legelső feladatként megjelölnünk, hogy biztosítsák az iskolai nevelők teljes erejét az iskola számára ugyanúgy, ahogy a hadseregnek meg kell adni mindent, hogy erejét kifejthesse. Becsülettel elismerjük mindazt, ami legújabban is számos tanítóember egyéni helyzetének javulását segítette elő, de ennél sokkal nagyobbról van szó: az iskolai nevelők egész rendjének másféle anyagi biztosításra van szüksége, hogy erre a pályára érzett hivatását ne küzdje le annyi fiatalember a kilátástalanság miatt s hogy aki itt van, szentelhesse magát teljesen nemzetépítő hivatásának és a régi, nagy tanítókhöz hasonlóan a legkülönb tanítványokat vonzza erre a munkaterre! Az iskolai nevelés sorsát ez dönti el elsősorban; ezt éppen olyanoknak kell hangoztatniok, akik átéltek az iskolai nevelő sorsának felemelő és leverő hatását egyaránt és tudják, hogy a hivatásnak milyen erős érzése kell itt a lélekkel való kitartáshoz“.

Íme, még csak azzal kezdtem, hogy mi volt 1931-ben Győrben a XXI. közgyűlésünkön és máris eljutottam a jelenhez, a legégetőbb kérdésekhez. Milyen boldog idők is voltak azok a háború előtti évek, mikor együtt volt még az egész nagy Magyarország és az anyagi kérdések a tanári életben csak elvétve szerepeltek!

Győr városa látott minket ezekben a boldogabb években is. Még alig volt másfél évtizedes élet egyesületünk mögött, mikor az akkori

vezetőség elfogadta a győri áll. tanítónőképző-intézet meghívását és 1904 pünkösöd ünnepén itt tartotta VIII. rendes közgyűlését. „Abban a városban — hangzott folyóiratunk köszöntésében — amely kicsinyben Magyarország képét mutatja, ahol hazánk két vezető egyházának, a kat. és a prot. egyháznak püspökei székelnek, ahol az igazságszolgáltatás és közigazgatás minden ágazata képviselve van, ahol egyesül mindaz, amit a Dunántúl ipara s földművelése termel; abban a városban, amely szépen kifejlett iskolaüggyel ékeskedik, — s ahol mindez a tényező egyetlen nagy eszmében egyesül, a nemzeti eszmében s valamennyi híven, buzgalommal s diadalmasan szolgálja a nemzeti állam érdekeit”.

Boldogan idézem a közel négyévtizedes régi hangokat, mert Győr még mindig az, ami akkor volt, sőt még több, mert hiszen megcsonkításunk óta, ha népességben nem is, de ipari és kereskedelmi téren Bpest után hazánk második városává alakult. Köszöntöm Dunántúl vezető városát a régi, szívből jövő őszinte mondatokkal. Köszöntöm ezt a nagymúltú várost, amely annyi küzdelem és viszontagság után éppen 200 esztendeje emelkedett a szabad királyi városok közé. A török harcok után megfogyatkozott város annyi német telepest fogadott magába, hogy talán éppen ezzel nyerte meg Mária Terézia királynő kegyét, hogy ezt a nagy rangot is elérte s idővel helyet kapott így a magyar törvényhozás alsó tábláján. Mert Győr akkor többségében német város volt. De a magyar levegő, föld és a hármás folyó, mely ezt a nemes földet áztatja, 100 év leforgása alatt annyira magyarrá tette lakosságát, hogy éppen 100 éve határozták el a győriek, hogy hivatalos nyelvük a magyar. Győrnek tehát nemcsak azért ünnepi éve az 1943, mert két százada szabad királyi város, hanem ünnepelt éve ez a mostani azért is, mert hivatalosan 100 esztendeje magyar, mégpedig annyira az, hogy az 50 ezret már felülmúló lakosságának csak igen kis hányada idegen anyanyelvű. Együtt ünnepelünk tehát a várossal mi is és amikor szeretettel köszöntjük ezt a kedves várost, ahol most már harmadszor gyűlésezünk, még azt is megemlítjük, hogy másodszer tartjuk közgyűlésünket ennek a pompás neobarokk palotának a falai között. Hogy ez megépülhetett és egy második délelőttre hajlékot adhatott nekünk, azt egy derék győri polgárnak köszönhetjük, akinek szintén kerekén 100 éve kelt végrendelete szerint minden vagyona kiseddóvó, menház, temetői kápolna, városháza építésére és egyéb jótékony célokra használtassék fel. Ennek a nagy vagyonnak egy részéből épült 1894 után ez a büszkén emelkedő városháza. És amidőn ezt megemlítem, teszem ezt azzal az őszinte kívánsággal, hogy necsak Győr városának, de egész országunknak adjon a jó Isten sok olyan szorgalmas polgárt, mint a 100 éve meghalt *Bisinger* József, aki becsületesen gyűjtött vagyonát teljes egészében a városára testálta.

Ennek a szép palotának a közgyűlési termében jelentem elsőnek azt, hogy legutolsó, XXXII. közgyűlésünket Kolozsvárott, az áll. tanítónőképző-intézet nagytermében tartottuk 1942. máj. 9-én. Ott hívta meg egyesületünket *Förhécz* József dr., a győri r. kat. tanítónőképző igaz-

gatója. A közgyűlés örömmel fogadta a meghívást és amikor ezt az elnök határozatként kimondta, felkére a vendéglátó igazgatót a közgyűlés előkészítésére. A határozat kimondása után október haváig — eltekintve a szokásos adminisztratív munkáktól — az egyesület semmiféle gyűlést vagy értekezletet nem tartott. A tanítóképző tanárságot érdeklő különféle híreket, közgyűlésünk jegyzőkönyveit, tanfolyamok tervezeteit és egyéb időszerű beszámolókat ezekben a hónapokban is a legbőszéesebben jelentetett meg folyóiratunk fáradhatatlan szerkesztője, kinek különjelentésére még az alapszabályok értelmében alább fogok kitérni. Különféle pedagógiai értekezéseken kívül augusztusi számunkban emlékeztünk meg a köszegi áll. tanítóképző-intézet egyik fiatalon elhunyt tanáráról, *Suta Gyuláról*, aki még a nyár elején a keleti arcvonalon százada élén hősi halált halt. 33 éves fiatal kartársunk egyike volt azoknak a tanítóképzői tanároknak, akiket a haza hívó szava elszakított békés foglalkozásuktól és akik fokozatosan mind nagyobb és nagyobb számmal teljesítenek katonai és harctéri szolgálatot. Távozásuk folytán munkájuk nagyobb része nem egyszer az utánpótlás hiánya miatt is az itthonmaradottakra hárult, akik nemes áldozatkészséggel végzik ezt a többletmunkát és csak az a hő óhajításuk, hogy a magyarok istene épen, egészségesen és mint győzteseket hozza vissza őket mielőbb.

Egyesületi munkásságunkat ebben az esztendőben október havában kezdtük. Alapszabályaink értelmében egyesületi életünk leghatásosabb eszközei a folyóirat és a havonkinti gyűlések, amelyeket a fővárosban elhelyezett képzőintézetekben felváltva szoktunk megtartani. Így az elsőt a Szt. Orsolyarend rk. tanítónőképzőjében, amikor is az egri rk. tanítónőképző-intézet tanára, dr. *Bárány M. Irén* tartott emelkedett, lelkes szeretettől fűtött előadást *Örömmotívumok az osztályfőnöki nevelésben* címmel. Minél több szeretetet nyújtunk növendékeinknek — volt a vezérelve az előadó szerzetesnővérnek, akit a hozzászólók arra kértek, hogy ismertesse meg alkalmilag osztályfőnöki didaktikájának gyakorlatát, eljárásának részleteit, ha ezt elénk tudná hozni az órák bensőségének megsértése nélkül.

November havában ünnepélyes tagértekezletet tartottunk a XII. ker. áll. tanítóképzőben abból az alkalomból, hogy az elmúlt hónapok folyamán egy, a tárgyánál, rendezésénél és előadásánál fogva egyaránt nagyhatású film került a mozgóképszínházak műsorára. Ez az értékes darab, amely még most is állandóan műsoron van, *A harmincadik*. Szerzője a győri rk. tanítóképző-intézet kiváló tanítványa, *Kerecsendi Kiss Márton*, diadalravívője pedig *Páger Antal*, aki a filmben szereplő tanító alakításával a tisztelet, a becsülés, a hála érzéseinek virágait nyitja ki sok-sok ezer néző lelkében. Ünnepélyes tagértekezletünkön körünkben üdvözölhettük úgy *Páger Antalt*, mint *Kerecsendi Kiss Mártont*, akik őszinte lelkesedéssel hallgatták meg nemcsak a hozzájuk intézett elismerő szavakat, hanem elnökünknek *A tanítói küldetéstudat és a „Harmincadik“ c. filmről* szóló érdekes és magvas értekezését is. *Páger Antal* felszólalásában kérte a hall-

gatóságot, hogy ne neki szóljon az ünneplés, hanem az ügynek és az eszmének, amelyet ennek a filmnek a megteremtésével szolgálni kívánt. Kerecsendi K. M. pedig azon való örömét fejezte ki, hogy a film nevelőinken keresztül betöltheti hivatását, mert az nem csupán panaszaink fóruma, hanem a magyar helytállás szimbóluma.

A novemberi ünnepélyes tagértekezletet decemberben egy szerényebb méretű követte, melynek előadója a matematika terén ismert dr. Csada Imre tagtársunk volt, aki *Gyakorlatiasság a természettan tanításában* c. értekezésével bebizonyította, hogy előadásának sokoldalúságával és szemléletességével mestere a természettan tanításának.

Januárban *Bognár Gyula* jászberényi tagtársunk mondta el lelkes szabadelőadásban *Hogyan mutathatjuk be hazánk egyes tájait magyar nyelvi és irodalmi tanításunkban*. A hozzászólók a terjedelmes értekezésben a címben szereplő hogyan kérdésről szerettek volna többet hallani. Az előadó megígérte, hogy ezzel majd külön előadásban igyekszik foglalkozni.

Úgy ezek az előadások, mint a továbbiak eléggé látogatottak voltak. Csak a januárban mutatkozott némi csökkenés, mert a karácsonyi szünet utáni első tanítási napra voltunk kénytelenek kitézni. Annál látogatottabb volt a következő havi ülésünk, mert azt valószínűleg ünnepélyessé tette a bpesti tankerület főigazgatójának, vitéz *Fraknóy József*nek nemcsak megjelenése, hanem az a nemes gesztusa, hogy személyesen adta át a karácsony folyamán kitüntetett vagy rendes tanárokká kinevezett és a VI. és V. fiz. osztályba lépő kartársainknak a kitüntetésekre, kinevezésekre vonatkozó okmányokat lelkes és az illetők érdemeit kidomborító szavak kíséretében. Hatásosan egészítette ki a taggyűlést dr. *Vincze Sándor* elmélkedése *Az ifjúsági önképzőkör néhány kérdéséről*.

Az elsoroltakon kívül még két taggyűlésünk volt március és április folyamán. A márciusin dr. *Hortobágyi Tibor* értekezett *A természettan tanításáról, különös tekintettel a leánytanulóakra* címen, a másikon pedig *Horváth B. Kristóf* tagtársunk *De La Salle Szent János reflexiói és azok pedagógiai jelentőségéről* adott elő. Mindketten azokról az értékes tapasztalataikról számoltak be, amelyeket Hortobágyi tagtársunk mint egykori cinkotai tanítónőképző-int. tanár, Horváth pedig mint a szegedi rk. tanítóképző tanára szerezhettek. Mindkét előadást nagy elismeréssel fogadták a hozzászólók.

Alapszabályaink értelmében gyűlést kell tartania a választmánynak is, még pedig évenként legalább kétszer. Ezeket rendszerint az elnökségi ülések szokták megelőzni. Ebben az esztendőben csak kétszer tartottunk ilyeneket. Mindkettőt kapcsolatban elnökségi üléssel; az egyiket decemberben, a másikat márciusban. Egyesületi életünk ezeknek az üléseknek a jegyzőkönyveiben tükröződik a legbeszédebben. Ezeket a jegyzőkönyveket, meg a taggyűlésieket 10 éven keresztül *Vargháné Erdélyi Olga* tagtársunk szerkesztette. Családi és egyéb elfoglaltsága miatt tisztségéről lemondott. Eddigi működését az elnök köszönte meg s egyben jelentette a választmány-

nak, hogy a titkári teendők végzésére *Tanai* Antal tagtársunkat kérte fel. Jegyzőkönyveink is megjelennek folyóiratunkban, melynek évi munkáját szerkesztőnk a következőkben összegezi:

„Az 1942. évvel a Magyar Tanítóképző 55. évfolyama fejeződött be. Örvendetes, hogy a rendkívül súlyos idők dacára bizonyosfokú fejlődésről számolhatunk be. A tagok és az előfizetők száma, ha szerény mértékben is, de gyarapodott. Folyóiratunk most 650 példányban jelenik meg. Az 55. évfolyamnak is gazdag a képe. Terjedelme az előző évinél valamivel nagyobb; 22^{1/2} iven jelent meg. Ötvenöten írták az előző évfolyam 48 írójával szemben. A munkatársak gyarapodása mindenesetre az aktív érdeklődés fokozódását jelenti. Az is örvendetes, hogy az ötvenöt szerző hat kivételével mind tanítóképző-int. tanár. Elmondhatjuk tehát, hogy a M. T. a tanítóképző tanároké. Áttérve a tartalomra, előjáróban megállapíthatjuk, hogy beosztása, alkata nem változott. Az anyagot a bevett rovatok közt lehetett elosztani. Az 55. évfolyamban megjelent 21 komoly tartalmú értekezés, 4 kisebb terjedelmű cikk, 7 megemlékezés az elhunyt tagtársakról, 17 közlemény az egyesületi élet köréből, 43 könyvismertetés és 182 kisebb-nagyobb hír. Szöveg tehát bőven volt az 55. évfolyamban, az illusztrációkat azonban költségkímélésből korlátozni kellett. Az elhunytakról szóló megemlékezés több volt az előző évinél, jele, hogy a halál sűrűbben kaszált soraink között. Itt jegyezzük meg, hogy kellő megfontolás után Egyesületünk vezetősége úgy határozott, hogy ebben a rovatban csak azok életét és munkásságát fogjuk ezentúl méltatni, akik nem fordítottak hátat Egyesületünknek. Az irodalmi rovatban közölt könyvismertetések, egy munka kivételével, mind magyar könyvekről szóltak. Az ismertetett munkák, néhány általános érdekű s néhány nép-, földrajzi és irodalmi munkát kivéve, mind a bölcsélet és a pedagógia körébe tartoznak. Az irodalmi rovat további gazdagítása kívánatos. A kiadók és a szerzők azonban csak elvéve küldenek ismertetésre szánt könyveket. Ily körülmények közt a szerkesztő szívesen fogad a tanári könyvtárak részére vásárolt könyvekről írt ismertetéseket is. Végigtekintve az évfolyamon a szerkesztő azt hiszi, hogy folyóiratunk 55. kötete méltón sorakozik az eddigiekhez. További fejlődését pedig a tagdíjkötelezettségek pontosabb törlesztésében és a nagyobbfokú érdeklődésben látja. Fájdalmas, hogy még mindig vannak olyan tagok, akiknek hátralakát éveken lehet mérni. Folyóiratunk csak akkor tölti be teljesen hivatását, ha azokat az időszerű kérdéseket tárgyalja, melyek a tanárságot mindenkor foglalkoztatják. Hogy időnkint a tanárság kívánságainak, vágyainak és elgondolásainak hű tükre lehessen a szerkesztő arra kéri a kartársakat mint egyéneket és mint testületeket, keressék meg időnkint a szerkesztőséget és közöljék, hogy felfogásuk szerint mik azok a fontos kérdések, melyekkel elsősorban foglalkozni kívánatos és szükséges. A M. T. időszerű akar lenni és a tanítóképző tanárság javát akarja szolgálni, természetesen a tanársághoz, a tanárság étoszához illő módon.”

Hogy szerkesztőnk a cikkek összeválogatásával és minden

sorával csak a tanítóképző tanárság javát akarja szolgálni, azt senkinek sem kell bizonyíthatnunk. A Hírek rovatában, mikor az új intézetekről vagy a tanári mellékmunkákról, költségvetési sérelmekről, középisk. tanárok memorandumáról emlékezünk, mindig kicsendül ügyünk munkásainak a védelme. Nagyobb cikkekben is, mint amilyenek a tanítói továbbképző tanfolyamokon a tanítóképző tanárok vezető szerepének a biztosítása vagy a gyakorlóisk. tanítóról szóló tárgyilagos és mégis találó cikkében egyenesen és világosan, az igazság tudatában mondja el tapasztalatait és nekünk kedvező érveit. Nincs időnk és terünk kitünteteit kartársainkkal egyénileg foglalkozni, de azt meg kell említenünk, hogy nyugalomba vonult kartársunk megkapta a kormányzói legfelsőbb elismerést. Nem vizsgáljuk a kitüntetés értékét, de szívből örülünk a kitüntetés tényének és azt kívánjuk, hogy nyugalomba vonult, de még friss erővel rendelkező szerkesztőnk minél tovább értékesíthesse most teljesen felszabadult idejét folyóiratunk érdekében.

A Hírek rovata teszi lehetővé, hogy még az ország legtávolabbi részein munkálkodó képzőink pompás népművelő és egyéb munkásságáról is híreket kapjunk. Innen értesülünk tagtársaink széleskörű tevékenységéről. Megtaláljuk őket az Erdélyi Múzeum Egyesület Természettudományi szakosztályától kezdve egészen a bécsi egyetem Lélektani-intézetéig, hol mint a Collegium Hungaricum tagjai tartanak tud. előadásokat. Örvendhetünk, hogy nagyon sokan közülük megszerzik a tud. érvényesüléshez szolgáló — nem egy embernél csak külsőségeként szereplő — doktori címet és díszet. De még jobban örvendünk, hogy doktori értekezéseik tárgya is nem egyszer szívünkhöz közelebb esik. Egyik kartársunk pl. a csurgói áll. tanítóképző történetét dolgozta fel, a másik a nagynevű egykori tagtársunk, *Zirzen* Janka tevékenységét ismerteti. Egyik Kolozsvárról Budapestre helyezett tagtársunk egyetemi magántanárságot vívott ki magának; legújabban pedig *Vincze* Sándor tagtársunkat érte az a kitüntetés, hogy a Kormányzó Úr gyűrűjével fogják ünnepélyesen doktorrá avatni.

A nyomasztó anyagi és egyéb gondok ellenére tagtársainknak még mindig pezsgő irodalmi munkásságát is figyelhetjük. Nagyobb irodalmi munkákkal szerepeltek *Bálint* Sándor, *Kovács* Dezső, *Undi* Mária. Utóbbinak *Magyar Kincsesláda* című sorozatát nemcsak hazánkban, hanem a külföldön is ismerik, mert angol nyelvre is lefordították. A nagyobb terjedelmű irodalmi művek megjelentetői között szerepel egyesületünk is. Megjelent a Tanítóképző Tanárok Könyvtárának első kötete, melynek címe *Eszményi gyakorlatiasság a tanítóképzésben*. Az ebben közreadott érdekes cikkek elnökünk lelkes előszavával a tanítóképzés alsó tagozatával foglalkoznak. Törlesztette az egyesület egy régi adósságát is: annak idején elhatározta, hogy egyik munkás elnökének, a tanítóképzés kiemelkedő egyéniségének, *Quint* Józsefnek írásait kiadja. Megjelent az első kötet. A továbbiakat a minden áldozatra kész hű özvegy fogja megjelentetni

és mi csak sajnálhatjuk, hogy anyagi erőink csekélysége miatt az I. kötetnél tovább nem segíthetünk.

Egyesületünk anyagi ereje ugyanis elsősorban a tagok tagdíjain nyugszik. Nem elég csak a tagságra jelentkezni; fizesse be becsülettel mindenki a tagdíjat. *Hamar* Gyula tagtársunk indítványára lehetővé tettük a nyugdíjasoknak is az egyesületben maradást azzal, hogy ők a 8 pengő tagdíjnak csak a felét fizetik. Ebben az esztendőben mindössze 21 kartárs jelentkezett tagfelvételre. Elköltöztek az élők sorából *Kosáry* János, a budapesti német nyelvű tanítóképző tanára, *Földi* Ernő kolozsvári gazd. tanár és a jól megérdemelt nyugalomból egykor lelkes alelnökünk, *Tabódy* Ida. Emléküket kegyelettel őrizzük! Taggyarapodásunk tehát mindössze 18. Ezzel a számmal mégis majdnem elértük egy híján az 500-at. Egyesületünk tagjainak száma ugyanis 499. Nem nagy szám, de annak számítana, ha egy kicsit több lelkesedés hatná át tagtársainkat és többet törődnének az egyesületi munkával. Jól tudjuk, hogy az anyagi gondok kedvetlenséget, fáradságot okoznak és a legtöbben hovatovább csak azzal törődnek, ami kötelesség. De arra gondoljunk, hogy félreállással még többet ártunk magunknak és még kevésbé veszik számba kívánságainkat. *Ezeknek legfőbbje az egyenlő elbánás elvének alkalmazása.* Anyagi sorsunkat intező pénzügyi kormányzatunk necsak a fegyveres erőnek, bírának és a Nemzeti Bank tisztviselőinek juttasson megfelelő fizetést, hanem összes alkalmazottainak s ezek közt a tanároknak is. Egyesületünk elnöksége csak úgy tud a kartársak érdekeiért küzdeni, ha azok mint munkás tömeg és egyénenként mint rendes tagdíjfizetők állanak a hátunk mögött. Most még az anyagi erőnk és a kultuszminisztérium 3000 pengős adománya lehetővé teszi, hogy egyesületünk nagyszerű szócsove, a folyóirat megjelenhessék. Buzdítsuk tehát a rosszul fizetöket és egyesületünkbe be sem állókat, hogy embereljék meg magukat. Vegyenek példát az elnökségtől, melynek szintén volna oka csüggedni és a harcot nem egyszer feladni. frunk nem egyszer terjedelmes emlékiratokat, amelyekben részletesen előadjuk úgy az eszményi természetű kéréseinket, mint az anyagiakat. Jellemző, hogy még szept. elején megírt emlékiratunkban terjesztettük elő kérelmünket a zsákutcába került líceum megreformálásáért, tanárképzésünknek Budapestre helyezéséért, az 1925-ös tanítóképző-int. tanterv és utasítás kiegészítéséért, visszaállításáért, az egységes vezérkönyvekért és a tanítóképzést szolgáló tanfolyamokon csak tanítóképző tanárok és gyakorlóisk. kartársak alkalmazásáért. De ezeket egyelőre éppen úgy nem tárgyalták le, mint a mind súlyosabbá vált anyagi helyzet könnyítését célzó azon néhány soros kéréseinket, hogy az igazgatói státusba legyen aránylag annyi V. fiz. osztályú állás, mint a gimnáziumi igazgatók státusában; a Miniszter Úr a mi tanáraink számára is szervezzen aránylagosan annyi állást az V. fiz. osztályban, mint a középiskoláknál; csökkentsék a várakozási időt és végül a gyakorlóisk. kartársak előtt nyissák meg a VI. fiz. osztályt. Ezt a memorandumot személyesen is átadta elnökünk

a Miniszter Úrnak, amikor az elnökség tagjaival színe előtt január 9-én megjelent.

A Miniszter Úr kijelentette, hogy jól tudja, miszerint a tanítóság munkájának minősége a tanítók tanítóin, tehát a tanítóképző-int. tanárságon múlik. Így tehát világosan látja és értékeli a tanítóképző-int. tanárság helyét és szerepét a nemzeti művelődésben. Gondosan megvizsgálja az előterjesztett kéréseket és az egyesület emlékiratát kiadja az illetékes ügyosztálynak véleményének közlése végett.

Reméljük, hogy az ügyosztály véleménye kedvező lesz, de akkor is hátra van még az ország helyzetének vizsgálása és a pénzügyminiszter úr... De legalább egyelőre jussunk el az ügyosztály véleményéig is. Csak szívből örvendünk annak, hogy a Miniszter Úr *Dobosy Elek* tanügyi főtanácsos urat bízta meg képviselővel, aki az ügyosztályban a mi érdekeinket képviseli természet szerint, mert húsunkból való hús, vérünkéből való vér. Arra kérjük, hogy sűrűsse ki ezt a véleményt, mert ez lesz az az erkölcsi alapunk, melyre támaszkodva, a többi testvéregyesülettel összefogva, talán végre mégis megindulhat részünkre a radikálisabb anyagi rendezés is. Ugyanis befejezésül közlöm a hallgatósággal, hogy legeslegújában az orsz. tanító- és tanáregyesületek kiküldöttei, a közokt. miniszter előzetes hozzájárulásával, megalakították az Orsz. Tanügyi Szervezetek Központi Bizottságát, mely feladatul tűzte ki a pedagógusrend szétforgácsolt erőinek egyesítését a rend anyagi és erkölcsi erősítése érdekében. Elnöke dr. *Szabó Gusztáv* műegyetemi tanár, orszgy. képviselő, aki elnöke a képviselőház pénzügyi bizottságának is. Ehhez az új alakulathoz csatlakoztunk mi is abban a reményben, hogy nemcsak anyagi erőinket segíti helyreállítani, hanem a zsákutcába került tanítóképzést is nyugvópontra törekszik juttatni, és biztosítani fogja az akadémiai magasabbfokú tanítóképzést is a tanítók emberséges díjazásával. Ebben a reményben fejezem be főtítkári jelentésemet és azzal a szilárd hittel, hogy a második világháborúból diadalmasan kikerülő országunknak lesz ereje a tanítóképző-akadémiai törvény végrehajtására is.

Mesterházy Jenő.

A leánytanulók biológiai oktatása.

Líceumi tantervünk a természetrajzi ismeretek tanításának célját a következőkben határozza meg: „Az életjelenségeknek, az élő lények szervezetének és a szervezet működésének, a rendszerezésnek és az életfödrájz alapelveinek ismerete; tájékozottság a növény- és állatvilág gazdasági értékelésében.” Ezt kiegészíti a katolikus líceumok számára készült „Általános és részletes tantervi utasítások” a következőkkel: „A természetrajzi ismeretek tanításának célja a növények és az állatok életének, jelentőségének ismertetésén keresztül alkotójuknak: Istennek megéreztetése. Célunk elérésére állandóan világítsunk rá arra az összhangra, amely az

élettelen világ és a növények, a növények és az állatok, valamint ezek és az ember között fennáll."

Utasításaink célja is és a részletes útmutatások is erőteljesen kiemelik a növény és állat *életének* az ismertetését. Targyunk keretében tehát tantervünk és utasításaink a biológiai irányú oktatást kívánják.

A biológiai oktatás célja röviden az élő természet megismeretése. Növendékeinkhez pedig az élő természetet már meglevő élményeik segítségével hozhatjuk a legeredményesebben közelebb. Korszerű természettudományi, biológiai oktatásunk kiinduláspontja tehát a tanulóink lelkében meglévő természettudományi, biológiai élmények. Ezeket nekünk is ismernünk kell, hogy helyesen kezdjük munkánkat és hogy építhessünk rájuk. Itt jönnek segítségünkre az újabban mindjobban ismert különböző pszichotechnikai eljárások.

A pszichotechnikai eljárások kettős célt szolgálnak. Egyrészt a tanuló magával hozott biológiai, tárgyi ismereteinek éveleji számonkérését, leltározást célozzák, másrészt pedig saját tanítómunkánk, eljárásunk eredményességét akarják bizonyos időközökben megállapítani. Tehát munkánk megkezdésekor bizonyos tájékozódást, illetőleg módszerünk helyességének bírálatát adják.

Hazánkban ilyenirányú kutatások központja a szegedi, most már kolozsvári egyetem pedagógiai-lélektani intézetében van. A vizsgálódásokat dr. Várkonyi Hildebrand tanár irányítja. A vizsgálatokat Piaget „*klinikai módszere*“ szerint beszélgetésekkel nem végezhetjük el, mert ez a módszer csak egyesekkel vezet jó eredményre. Mivel egy-egy nagyobb csoportot óhajtunk a biológiába bevezetni, ezért ilyen csoportok együttes vizsgáltánál ez a módszer szinte kivihetetlen. Homogén csoportok vizsgálatára legalkalmasabb a *tesztekkel* történő és a *kérdőíves* (ankét) módszer. A tesztvizsgálatok nehézsége, hogy egységes teszt-sorozatokra nem törekedhetünk, mert a gyermek biológiai ismerete és tájékozottsága a környezettől függ. Ez pedig igen változó. A biológiai tesztek ezért rendszerint helyi jellegűek. Csak annál a csoportnál használhatók, amelynek számára készültek.

A kérdőíves módszernél kész kérdésekre felelnek a növendékek, rendszerint név nélkül, mert így a feleletek őszintébbek. A kérdések kétfélek lehetnek: 1. Valamilyen tárgyi ismeret felől érdeklődők, pl. milyen a nyúl fogazata; melyek a virág részei. 2. Élményszerű ismeretet vizsgálók, pl. hogyan menekül a nyúl a vadászkutya elől; miképpen termékenyül meg a sóskaborbolya? Az utóbbi kérdésekkel a gyermek biológiai ismereteit tárhatjuk fel, ezért értékesebbek. Nevelői szempontból is fontosabbak az élményszerű ismereteket vizsgáló kérdések, mert bepillantást engednek a gyermek megfigyelő- és következtető képességébe. A kérdések természetesen, mindig a gyermek korától és környezetétől függenek.

Legújabb hazánkban Uherkovich Gábor dr. végzett kérdőíves vizsgálatokat Pápán. 14—16 éves fiúk élményismereti anya-

gát kutatta* Éveleji vizsgálatokat is végzett ugyanott liceumi I. o. és tanítóképzős III. o.-ú tanulókkal. Bennünket inkább ezek az éveleji vizsgálatok érdekelhetnek, mert így — különösen a liceumban és a középiskola I. o.-ban — a több helyről egybegyűlt növendékek tárgyi és élményismereti anyagával jöhetünk némileg tisztába. Ez pedig a továbbhaladás szempontjából igen fontos.

Uherkovich kérdéseit az első növénytani, illetőleg állattani órán tette fel növendékeinek. A személytelen átlag érdekelte, ezért kérdéseire név nélkül válaszoltak a tanulók. A feleletek öszintébbek így. Kérdéseire adott válaszok igen érdekes bepillantást adtak a fiúk magukkal hozott tárgyi és élményismereteiről. Munkájában csupán fiúkkal végzett vizsgálatok eredményét közli. Tantervünk azonban a természetrajzi ismeretek keretében ugyanazt az anyagot kívánja meg mindkét nembeli ifjúságunktól, pedig tudvalevő, hogy a fiúk és a lányok 14—16 éves korukban testileg-lelkileg más-más fokon állanak. Érdeklődésük is elkülönül. Aki mindkét ifjúságot tanította, erősen tapasztalhatta ezt.

Már régebben megérlelődött bennem az a gondolat, hogy nemcsak a kézimunkában, gazdaságtanban, hanem más tárgyban is a két nembeli ifjúság számára eltérő tananyagot, legalább is eltérő óraszámban tanítandó anyagot kellene megállapítani. Uherkovich munkáját tanulmányozva elhatároztam, hogy elgondolásom igazolására hasonló kísérleteket végzek a cinkotai áll. leányliceum I. és II. o. növendékeivel.

Uherkovich kérdéseit, mivel hasonlókorú, előképzettségű és származású tanulókról volt Cinkotán is szó, nem változtattam meg, mert különben az egybevetést sem végezhettem volna el. Csupán a tipikusan fiú-kérdéseket hagytam el, mint pl. gyermekkorodban szívtál-e kukoricahajat? Ezek helyébe más, lányokhoz jobban illő kérdéseket iktattam be. A tanulók az 1940/41. és 1941/42. tanév első óráján feleltek a kérdésekre név nélkül. Mindkét tanévben az osztálylétszám 38—38 volt.

A növénytani kérdések a következők voltak: 1. Járt már fenyőerdőben? Milyen fenyőből volt az erdő? 2. Emlékezik arra, hogy gyermekkorában mit készített pitypangból? 3. Járt már nádasban vagy nádas mellett? Csónakkal, gyalog? 4. Tudja, mi a különbség az árvacsalán és a csalán között? Gyermekkorában tudta? 5. Soroljon fel olyan koratavasszal virágzó növényeket, amelyeket tapasztalásból ismer. 6. Mi a kétlaki növény? Említsen példát. 7. Mi az egylaki növény? Említsen példát. 8. Sorolja fel, milyen mérget tartalmazó növényeket ismer? 9. Mik a baktériumok? Hasznosak, károsak? 10. Mi a rét? 11. Mi a legelő? 12. Milyen kerti virágokat ismer? 13. Milyen nálunk is termő fűszerek szerepelnek a konyhában? 14. Mik a növénynek, mint élőlénynek a legjellemzőbb tulajdonságai? 15. Mivel táplálkozik a növény? 16. Milyen

* *Uherkovich Gábor*: A korszerű biológiai oktatás. (Kialakulása és főbb tartalmi vonásai.) — Közlemények a szegedi Ferenc József Tud. Egy. pedagógiai-lélektani intézetéből. 31. szám, Szeged, 1940.

szervei vannak a növénynek és mi ezek munkája? 17. Hogyan jön létre a termés? 18. Milyen osztályzatai voltak eddig természetrajzból? 19. Mit vár a növénytan tanításától?

Az első 5 kérdésben élményismeret dominál a tárgyi ismeret mellett. A 6—9. kérdés főként a tanuló tárgyi ismerete felől érdeklődik az élményismeret mellett. A 10—13. kérdés gyakorlati vonatkozású élményismeret felől tudakozódik a tárgyi ismereteken kívül. A 14—17. kérdés a növendékek általános biológiai tájékozottságát tárja fel. A 18.-ban meggyőződhetünk a középiskola alsó tagozatában elsajátított természetrajzi ismeretek tartósságáról. A 19. kérdés a tanulók mostani érdeklődésébe enged bepillantást.

A válaszok. — 1. 38 tanuló közül mindkét évfolyamban 30—30 járt fenyvesben, azaz 79%. Az 1940/41. tanév növendékeiből 10 luc-, 1 fekete- és luc-, 4 erdeifenyő és 7 „vörösfenyő“-erdőben járt. Az utóbbi 7 növendék is valószínűen erdeifenyők között járkált, mivel ezek kérge vöröslő, később barnás, elnevezték kellő tudás hiányában vörösfenyőnek. Két tanuló „ezüstfenyvesben“ járt, egy pedig „ezüst- és borókafenyő“-erdőben. Mindkettő téves! Öt tanuló nem ismerte fel az erdőt alkotó fákat.

Az 1941/42. tanév ugyancsak 38 növendékéből 10 luc-, 3 erdeifenyő erdőben járt. 4 tanuló ismét „vörösfenyő erdőben“ sétált. Jegenyefenyvesben 2, vegyes fenyőerdőben 3 tanuló volt. Egy-egy tanuló „boróka-, törpefenyő- és gyalogfenyőerdőben“ járt. Téves! A fenyőfajt 9 nem ismerte fel.

Végeredményben a 30—30 fenyvest járt leány közül mindkét évfolyamban csupán 15—15 ismerte fel jól az erdőt alkotó fákat. Másoknál kifejezve 60 növendék helyes élményismeretéből csak 30 tanulóé volt egyúttal helyes tárgyszeret is.

A leányok élményismerete ezen a téren egy szinten van a fiúkéval: a fiúk 80%-a járt fenyvesben.

2. Az 1940/41. tanév növendékei közül 42% nem készített semmit sem pitypangból. Az 58%-ból legtöbben láncot, majd koszorút, karkötőt fontak, egy pedig órát készített.

A következő tanév növendékei közül csupán 29% nem készített semmit a Taraxacumból. Egyikük így felelt: „Mindig gyűlöltem a pitypangot“. Itt is legtöbben láncot készítettek. Egy-kettő még koszorút, karkötőt, egy pedig gyűrűt font belőle.

Feltűnő, hogy a pápai fiúk közül 85% készített valamit a pitypangból. Ez a kérdés pedig inkább leányoknak való; lánc, koszorú, karkötő nem fiújáték. A leányok gyengébb eredménye tárgyi tudásuk csekélyebb voltában keresendő.

3. Az 1940/41. iskolaév tanulóiból 11, azaz 29% egyáltalán nem járt nádasban vagy mellette. Csónakkal és gyalog is 6, csupán gyalog 15 és pusztán csónakkal 6 járt.

A következő évfolyamból 7 tanuló: 18% nem járt nádasban. Csónakkal és gyalog is 12, pusztán csónakkal 5, csupán gyalog 14.

A fiúk közül 23% nem járt nádasban vagy mellette. A fiúk és leányok eredményei között nincs lényeges eltérés.

4. A csalán és az árvacsalán közti különbséget 1940/41. tanév tanulóiból 28 = 74% nem tudta, 10 = 26% ismerte. Gyermekkorukban 5-en tudták.

A következő tanévben 20 leány ismerte a két növény közti leglényegesebb eltérést: 58%, 18 = 47% nem. Kiskorukban 15-en tudták.

A fiúk közül sokkal többen — 79% — tudták a különbséget!

Egyik leány a következőket válaszolta: „Igen. Az egyiknek nincs gondviselője, a másiknak pedig van és ezzel boldogabb már az élete. Gyermekkoromban mindezt nem tudtam.”

5. Az 1940/41. tanév növendékei koratavaszi növényként 29-et említenek. Ebből azonban koratavasszal csupán 9 virít. Ide sorolják pl. a babot, borsót, tulipánt, akácot, tátikát, sőt az őszi kikericsset is. Három tanuló felelete téves, egy csupán egy tavaszi növényt említ. Hat tavaszi növényt csak egy leány ismer. Átlagban 3 koratavaszi növényt említenek.

A következő év elsőévesei 17-féle növényt említettek összesen. Ebből valóban koratavaszi csupán 10. Ilyennek tartják többek között a gyöngyvirágot, árvácskát, tulipánt, nefelejtsét, orgonát, jácintot is. Hat tanuló egyet sem ismer. Öt növényt csupán két növendék említett. Átlagos ismeretük 2 növény. A hóvirág —28— és az ibolya —25— és a gólyahír —7— a leggyakrabban előforduló nevek. A feleletek között ilyenek is akadtak: „Tulipán, árvácska, saláta.” „Nem ismertem meg tapasztalásból egy növényt sem.”

A fiúk itt is vezetnek: 35-féle növényt ismertek. Egy-egy átlagosan ötöt. Figyelembe kell venni azt is, hogy a fiúknál 24-en ismernek 35 növényt, míg a leányoknál 38-an 9-, ill. 10-et!

6. A kéllakíságot helyesen magyarázta és jó példát is említ 6, ill. 3 leány. (16, ill. 8%). Hibás feleletet adott és példát nem említett vagy nem is válaszolt 22, ill. 32 (58, ill. 84%). A többi: 10, ill. 3 — 26, ill. 8% — felelete részben jó.

A fiúkkal egybevetve, nincs nagy eltérés: jó felelet 2 = 8%, részben jó 5 = 21%, teljesen hibás 17 = 71%.

7. Hogy mi az egylaki növény, erre a kérdésre 1940-ben csupán egy tanuló adott részben helyes feleletet (3%). A többi felelete vagy hibás, vagy nem is válaszolt (97%). 1941-ben 2 felelet volt jó s a felhozott példa is helyes (5%). 3 tanuló válasza részben jó: jól felelt, de rossz, vagy nincs példája (8%). 33 növendék válasza egészen téves (87%).

A fiúknál jobb az eredmény: 3 jó (13%), 1 részben jó (4%), 20 téves (83%).

8. A leányok 23, ill. 22 növényt sorolnak fel mérges növényként, de ezekből 8, ill. 6 nem tartalmaz mérget. Az osztályok ismerete tehát összesen 15, ill. 16 méregtartalmú növény. Mérges növényként ismerik egyesek pl. a bodzafát, pityangot, kökénynt, áfonyát, sőt egy tanuló a búzát is annak tartalma! Egyet sem ismer 5, ill. 3. A legtöbb mérgesnövényt ismerő 4-et említ 1940-ben, 1941-ben 6-ot. Átlagosan egy-egy növendék 1—2 növényt ismer. A mérge-

tartalmú növények közül legtöbbször — 14, ill. 16 — a mák, „mérgeggombák” — 10, ill. 2 —, tea — 9, ill. 12 —, kávé 8, ill. 13 — és dohány — 8 — szerepel.

A fiúk 24-es osztálylétszám mellett 38 méregtartalmú növényt ismertek. 1—1 átlagban ötöt!

9. A baktériumokról helyes fogalma volt 14, ill. 16 tanulónak = 37, ill. 42%. Zavaros feleletet adott 7, ill. 11 = 18, ill. 29%. Roszszul vagy nem válaszolt 17, ill. 11 = 45, ill. 29%. Egy-két kiragadott téves felelet: „A baktériumok szabad szemmel nem látható gombák, melyek sokszor hasznosak a növények megtermékenyülésénél. — Szabad szemmel nem látható állatok, melyek legnagyobb-részt károsak, de vannak hasznosak is. — A baktérium a bomlás terméke. Káros. — A levegőben lévő apró szerzetlen lények. — Olyan élőlények.”

10. Arra kérdésre, mi a rét, mindkét évben 18—18 jó választ kaptam = 47%. Zavaros feleletet adott vagy nem válaszolt 20 tanuló = 53 %.

A fiúknál 62% jól megfelelt.

1. A legelőt 20, ill. 22 leány jól határozta meg = 53, ill. 58%. 18, ill. 16 felelete téves vagy nem is válaszolt = 47, ill. 42%.

A fiúk 58%-a tudta kifogástalanul.

12. A leányok mindkét évfolyamban 54—54-féle kerti virágot ismertek. A rózsát 30—30-an, szekfűt 23, ill. 29-en, tulipánt 22, ill. 16-an, dáliaát 20, ill. 13-an, liliomot 19, ill. 16-an, muskátlit 18, ill. 16-an, taticát 17, ill. 7-en, öszirózsát 15, ill. 11-en, violát és ibolyát 14, ill. 10-en, nárciszt 12, ill. 5-en, árvácskát 11—11-en, jácintot 10—10-en, petuniát 10, ill. 5-en, orgonát 9, ill. 10-en említik. A mályvát, lapdarózsát, Yuccát, Acaciát („Mimosa”), lavendulát, díszmákot, margarétát, Daturát, szalmavirágot, szarkalábot, Begoniát, hajnalkát, Hortensiát, rozsmaringót, estikét, nyenyúlhozámot csupán egy-egy növendék említ. 1940-ben 3 tanuló ismert egyenként 20—20, 1941-ben egy tanuló 16 virágot. 1940-ben a legkevesebbet ismerők 4 növényt soroltak fel, 1941-ben pedig két tanuló egyet sem említ. Átlagban egy-egy tanuló 8—10 növényt ismer!

13. A leányok 22, ill. 20 „hazai” fűszert sorolnak fel. Ezek között olvasható azonban a bors, fahéj, szegfűszeg, vanília, babérlevél, tea, kávé, borostyánlevél, kakukfű, hársfa, sárgarépa, petrezselyem, paradicsom, kapor, rizs, sőt még a só és a cukor is! Ezeket a téves adatokat leszámítva, csupán 9, ill. 7-féle hazai fűszert ismernek. Legtöbbször a paprika szerepel: 37, ill. 32 leánynál. Követi a kömény 12, ill. 13, gyömbér 6, ill. 1, hagyma 4, ill. 3, sáfrány, kapor, majoranna 3—3 tanulónál. Egy-két kiragadott felelet: „bors, paprika, fahéj, szegfűszeg, — kömény, hársfa, — fahéj, bors, — sárgarépa petrezselyem, zeller, paprika, paradicsom, — kávé, tea, paprika.” Az első évben 3, a másodikban csak 1 tanuló említett négy helyes adatot. Egy növendék nem felelt. Átlagos hazai fűszerismeretük 1—2.

Feltűnő a növendékek csekély tudása! Ezek a leányok nemcsak sokat felejtettek, hanem a konyhában is ritka vendégek voltak!

14. A növények legjellemzőbb tulajdonságait csupán 1, ill. 2 növendék tudta = 2,6, ill. 5,3%. Hibásan 27, ill. 20, egyáltalában nem 10, ill. 16.

A fiúknál 12,5% felelete volt kifogástalan.

15. A növények táplálkozását 5, ill. 6 tanuló hibátlanul tudta = 13, ill. 15,8%. Részben jól felet 28, ill. 26, rosszul vagy nem 5, ill. 6.

A fiúk válaszaiból 42% helyes volt.

16. A növény szerveit s azok munkáját 7, ill. 3 leány írta le hibátlanul = 18, ill. 8%. Részben jól válaszolt 17, ill. 23, semmit sem írt 14, ill. 12.

A fiúk eredménye igen jó: 75% helyes, részben jó 21%, rossz 4%.

17. A termés létrejövését mindkét évben 20—20 növendék tudta = 53%. Egy-két leány teljes részletességgel fejtette ki a kérdést. Rosszul felelt vagy nem válaszolt 15, ill. 18. Egy-két tanuló a gabonatermesre gondolt.

18. A tanulók középiskolai természetrajzi osztályzatai a következők voltak: jeles—jeles: 30, ill. 28; jeles—jó: 6, ill. 5; jó—jó: 1, ill. 3; nem felelt: 1, ill. 2.

A természetrajzi osztályzatok és a tudás között nincs meg a kellő párhuzam. A növendékek az alsó osztályokban tanult természetrajzból igen sokat elfelejtettek. A fiúknál, amint láttuk, jobb az arány!

19. A „Mit vár a növénytan tanításától?” c. kérdésre adott válaszok igen szemléltetőek! Érdekesebb válaszok: „Hogy megtanuljam a növények életét (többen). — Hogy megismerjem a növényeket, tudjam életmódjukat, hasznukat, kárukat (többen). — Sok magyarázást, szabadban való szemléltetését. — A növényeket és ezáltal a természetet jobban megismerjem (többen). — Szeretném közelebbről megismerni a növényeket, azok részeit és azonnal egy pillantásra megismerni a növényt (többen). — A természet szépségének a megismerését. — Ha lehet, mindent megtanuljak és azt a természetben mind felhasználjam. — Hogy megismerjem a természetet és a virágokat tudjam ápolni és gondozni. — Hogy többet tanuljunk, mint a polgáriban. — Ismertesse meg és tárja fel a természet rejtelseit. — Remélem, hogy most megszeretem a növénytant, jobban mint eddig. — Sok hasznos dolgot. — Érdekes, szórakoztató tanítást. — A tanultakat életben is látni.”

Mit olvashatunk ki a 19 kérdésre adott feleletekből?

Az első 5 élményismereti kérdés a fiúk nagyobb élményanyagát, megfigyelőképességét tükrözi. Az első és a harmadik kérdés nem mutat fel eltérést. A másodikban már 85 : 58, ill. 71, a negyedikben 79 : 26, ill. 53, az ötödikben 35 : 9, ill. 10 a viszony a fiúk javára. Az eltérések ott nagyobbak, ahol tényeket, növényeket, ezek pontos ismeretét is kell tudni.

A tárgyi ismeretek felől tudakozódó 4 kérdés — 6. — 9. — eredményei szintén a fiúk felé billentik a mérleget. A 6. kérdés megoldásában még nincs eltérés a két nem között. A 7.-ben az arány 12.5 : 3, ill. 5 a fiúk javára. A 38-as osztálylétszámú leányok összesen 15, ill. 16, egy-egy átlagosan 1—2 mérges növényt ismer, a 24-es létszámú fiúk ellenben 38 mérges növényt, egy-egy közülük 5-öt ismer. A baktériumokat aránylag sokan és helyesen ismerik.

A gyakorlati vonatkozású élményismeretekben kisebb az eltérés: a rétnél 62 : 47, legelőnél 58 : 53, ill. 58-hoz az arány a fiúk javára. A leányok aránylag sok kertí virágot: 54-et ismernek. A fiúk bizonyára itt háttérbe szorultak volna. A leányok hazai fűszerismerete nagyon alacsony: 9, ill. 7. A konyha — ügylátszik — távol esik a mai serdülő leányok érdeklődésétől. Ez a kérdés különben tárgyi tudásukra, földrajzi ismeretükre sem éppen hízegő (bors, fahéj, szegfűszeg stb.).

Az általános biológiai tájékozottság — 14. — 17. kérdés — a leányoknál talán a legkevesébbé fejlett: 12.5 : 3, ill. 5 — 42 : 13, ill. 16 — 75 : 18, ill. 8! a fiúk javára. Uherkovichnál nem szereplő természetkezelés iránt érdeklődő kérdést elég jól oldották meg. Ez a kérdés ösztönszerűen közelebb állhat hozzájuk.

Az *állattani kérdések* hasonlóak voltak a növénytaniakhoz. Megoldásuk sem mutatott fel lényeges eltérést, ezért ezeket bővebben nem ismertetem.

Az elmondottakból és a fentebbi összegezésből világosan kitűnik, hogy a líceumokba kerülő fiúk és leányok természetrajzi és élményismeretei, valamint általános biológiai ismeretei között milyen nagy eltérések mutatkoznak. Addig, míg a leányoknál, fiúk-nál a természetrajzi ismeretek tananyaga és ennek óraszámá azonos, a tanárnak kell jóval nagyobb áldozatot hoznia a leánytanulók-nál eredmény elérése érdekében. Ezért természetrajzi oktatói eljárásunkban a leányoknál fokozottabban kell érvényesíteni a korszerű szemléltetést a tanteremben, különösen pedig a szabad természetben, mert a leányok élményanyaga szegényebb a fiúkénál. Erősebben kell ügyelnünk az ismeretek pontos megértetésére, a tények alapos tudására, mert magukkal hozott ismeretanyaguk kevesebb. A gyűjtőmunkának is a leányoknál sokkal nagyobb a jelentősége. Nagy figyelemmel legyünk a növények, állatok gyűjtésére, hogy a leányok florisztikai, zoológiai ismerete gazdagodjék s a növények, állatok környezetének, életkörülményeinek meggláttatásával élményanyaguk és biológiai ismeretük gyarapodhassék. A gyakorlati vonatkozásokat a természetrajz keretében a líceum célkitűzéséhez és szellemének megfelelően és a leányok jövő élethivatása szemelött tartásával fokozottabban tartsuk állandóan a felszínen. Mindezek mellett legfontosabb talán — s ez tűnik ki a válaszokból is — a *biológiai gondolkodás kialakítása*. Az élet-tani, az általános biológiai vonatkozások meggláttatása, a megfigyelő és következtető képesség fejlesztése a leányoknál nagyobb nehézségre ütközik. A nevelőnek nagy tapintattal kell a félénkebb, fino-

mabb leánylélekhez hozzányúlnia, s a munkáltató oktatás segítségével a szellemi aktivitás irányában nagyobb erő kifejtésre ösztönöznie.

Az összefüggések, kapcsolatok észrevételése — amit különben és minden tárgyra vonatkozóan már az Erdély számára 1781-ben kibocsátott Norma Regia is nyomatékosan hangsúlyozott — s ezzel az egységes, hívőlelkületű természetszemlélet kialakítása, valamint a gyakorlati vonatkozások elméleti ismeretekkel alátámasztott mindenoldalú megvilágítása és kiaknázása legyen különösen fontos és szép célja a leányliceumok tanárának a természetrajzi ismeretek korszerű oktatásában!

Dr. Hortobágyi Tibor.

I R O D A L O M.

Rónai András: *Hazánk.* „Nemzetnevelők Könyvtára”. I. Nemzetismeret. 1. kötet. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Bpest, 1942. 271 l. Ára 3.50 P.

Az Orsz. Közoktatási Tanács által kiadott „Nemzetnevelők Könyvtára” első kötetei közt jelent meg az előttünk fekvő könyv. E rendkívül értékes munkát szerzője 7 fejezetre tagolta. Az I. fejezetben a korszerű geopolitikai ismeretek magasságából a haza fogalmát határozza meg. Olyan földterületet ért rajta, melyet nép épít hazává. A haza fogalmának tehát három elmaradhatatlan jegyét különbözteti meg; ezek: a földterület, a nép és a nép építő munkája. A nép építő munkája pedig három irányú: kulturális (szellemi hazateremtés), gazdasági (anyagi hazateremtés) és szervező (politikai hazateremtés) munka. A hazának ez a meghatározása szükségképpen megszabta Rónai munkájának egész felépítését. Minthogy a haza fogalmának első jegye a földterület (természeti tér), könyvének II. és III. fejezetében ezzel foglalkozik, és pedig előbb általánosságban, azután hazánkra vonatkoztatva. Második jegye a nép, harmadik a nép építő munkája, könyvének IV—VII. fejeztében tehát a magyar népi, művelődési, gazdasági és politikai térről szól. Valamennyi fejezete tele van érdekesebb érdekesebb adatokkal, melyeket a kiváló szerző világos okfejtéssel egy hatalmas, átfogó szintézisbe foglalt.

II. A természeti térrel általánosságban foglalkozva kifejti, hogy egyes államok földterülete (alakja, nagysága) gyakran változik, másoké huzamosan azonos keretek közt marad. Európában, a többi kontinensekkel ellentétben, sok a kisterületű állam. Oka Európa földrajzi felépítése. Európa domborzata ugyanis sok kisebb-nagyobb kamrárt alkot, s ezekben különböző népek nemcsak védett otthont, hanem létük gazdasági feltételeit is megtalálták. Ilyen kamrák, természetes tájegységek: az Ibériai-félsziget, a francia államterület, az Appenini-félsziget, a Brit-szigetek, a Skandináv-félsziget és a Kárpát-medence. Ez utóbbi egyike a legjobban körülzárt, összefüggő nagytájaknak; értékét az is emeli, hogy víz-hálózata sugaras és befelétartó irányú. Nagysága is kielégítő, mert természetes keretei közt 350.000 km² (Itália, a Brit-szigetek egyenkint 310.000 km²).

III. Eljutva így a Kárpát-medencéhez a következő fejezetben most már hazánk természeti terének tüzetes leírása következik. Nagyon érdekes az, amit a magyar államterülettel kapcsolatosan a természetes hatá-

rok jelentőségéről mond. A természetes határok lényegesen beleszólnak egy-egy nép történetébe. A Kárpát-medencét nyugatról és délről természetes határok kevésbé védik, s valóban a történelem folyamán innen fenyegetőbb is volt a veszély. A Kárpát-medence táji különállóságát a természetes határokon kívül egyéb természeti adottságok is biztosítják. Ilyen az, hogy a Kárpát-medence Európa kellős közepe; ilyen, hogy domborzati viszonyai egymást kiegészítően változatosak, hogy színtere a fontosabb európai éghajlati típusoknak, aminek következtében termelése és növényzeti képe kedvező kialakulású. A változatos növénytakaró és a különböző természeti viszonyok különböző embertípusok kialakulásához vezettek. A medence központi helyzetét a rajta keresztül vezető európai jelentőségű útvonalak emelik. A Kárpátok öle a nagyszerű természetes határok közt külön egyéniséggé alakult, amit a táj belső összetartozósága is elősegített. Magva a Nagy-Alföld, mely körül egymásra utalt dombvidékek, középhegységek terülnek el. Azt lehet mondani, hogy maga a természet teremtett itt egy nagy összetartozó hazát. A továbbiakban a szerző részletesen ismerteti az egészet alkotó tájegységeket: az Alföldet, a Kis-Alföldet, az Erdélyi-medencét, a Dunántúlt, a hegyvidékeket és a Dráva-Száva közét.

Ezer esztendőn át a Kárpát-medence legnagyobb része a magyar állam politikai szervezetében élt. A honfoglalás óta csak a törököknek Európába való benyomulása idején nyomódott be a határ. Nem is határ volt akkor a határ, hanem folytonosan változó hadizóna. Valósággal drámai erővel mutat rá a szerző, hogy ez alatt a másfélszáz év alatt pusztult el a magyarság java. Gazdasági és kulturális fejlődés tekintetében óriási hátravetést jelentett a török uralom. A csodával határos, hogy a magyarság ezt pusztítást kiheverte és a következő századok folyamán önállóságát és függetlenségét a Habsburg hatalommal szemben is megvédte. De jött a világháború és annak hazánkra nézve végzetes következményei. Szerző részletesen ismerteti a trianoni határváltozásokat. Fájdalmasan hatnak könyvének azon részei, melyek veszteségeinket ismertetik. Vigasztalóan csak az 1938 őszi kezdődő határkiigazítások hatnak. Az ország eredeti területének, melyből 1920-ban 71%-ot elvesztett, négy részletben 24%-át kapta vissza. Kiterjedése 171.000 km² lett, lakossága pedig 14.7 millió. Helyzetünk ezzel sokat javult, de más, mint amilyen a világháború előtt volt. Más szomszédok, más erőviszonyokkal állnak ma országunk körül. Soha sem szabad elfelejtenünk azt, amit e fejezet végén a szerző mond: jelenlegi határaink, a déli folyóhatárszakaszokat és a Kárpáthatárt kivéve, mind földrajzi, mind gazdasági, mind katonai szempontból rendkívül kedvezőtlenek. A földrajzi és gazdasági érdekeket az új határmegállapítások, sajnos, nem vették eléggé figyelembe.

IV. Rendkívül tanulságos Rónai könyvének az a része is, melyben a magyar haza másik alkotójával, a néppel foglalkozik. Népállapot (értve rajta egynyelvű országot) a Kárpát-medencében létesíteni nem lehet. Ha valamely hatalom megtenné, a földrajzilag egységes területet 7—8 részre kellene szétszaggatnia. Egyébként is az egynyelvű államok létesítésére irányuló törekvés, melyet a Németbirodalom indított el, veszített erejéből. Az etnikailag kevert területek szűkítésére, áttelepítéssel való kitisztítására azonban szükség van. Annak, hogy a Kárpát-medencében ma nemcsak magyarul beszélő népi rétegek vannak, a történeti fejlődésben rejlik okai is vannak. Az egy nyelvet beszélő néppé alakulásnak súlyos akadálya az előző században felvetődött nemzetiségi kérdés volt. A bujtogatás már évtizedekkel a világháború előtt megindult. Szította az udvar

és szították egyes külső államok (Oroszország, Románia, Szerbia). A nemzetiségi bujtoatók legfőbb vádjá az volt, hogy iskolák révén erőszakosan akartunk magyarosítani. Ma már tudjuk, hogy az iskolán keresztül mesterségesen magyarosítani nem lehet. Durva és elnyomó iskolapolitikájukkal az utódállamok sem tudták a magyarságot anyanyelvétől megfosztani. Nem állhat meg a közigazgatással való magyarosítás vádjá sem. Közigazgatási eszközökkel lehet sérelmeket osztogatni, elkeseredést és elégedetlenséget szítani, de nem lehet magyarosítani. Egészen bizonyos, hogy mindazok a panaszok, melyeket a nemzeti kisebbségek a világháború előtt a magyar kormányok ellen felhoztak, alaptalanok voltak.

A továbbiakban ez a fejezet a népsűrűségről, népességi góckokról, a városokról, a falusi népességről, a nemzetiségekről, a népesség foglalkozásáról, az írni-olvasni tudásról, a felekezetek eloszlásáról, a területváltozásokkal kapcsolatos népességi adatokról, a nemzetiségek mai helyzetképéről rengeteg olyan statisztikai kimutatást, táblázatot tartalmaz, amelyek minden fokozatú iskolában és az iskolán kívüli népművelésben egyaránt felhasználhatók, sőt felhasználandók. Értéküket még az is emeli, hogy a legtöbb esetben feltüntetik a számszerű fejlődést 1869-től 1941-ig.

V. Az ötödik fejezetben a nép szellemi hazateremtő munkájának tárgyalására tér a szerző. Valósággal remek miniatűr művelődéstörténet ez a fejezet Pragmatikus keretben felöleli művelődéstörténetünk minden lényeges vonását. A kereszténység felvétele folytán bekövetkezett változások után meggyőzően fejtegeti, hogy a renaissance és a reformáció hatása alatt a Kárpát-medencében egyetlen összefüggő, különböző hatásokat egybeolvasztó kultúrtáj alakult, mely szellemben, jellemben egyaránt magyar volt. A török idők ezt az egységes fejlődést megbontották. A török pusztítást követő bevándorlások tarkították az eladdig egységes népi összetételt. A Kárpát-medence peremtáaira olyan gyors ütemben tódultak idegenek, hogy a magyarság nem tudta őket a maga kultúrájával átíratni. A török idők után tehát eleinte lassan, s lendületesebben csak a XVIII. és a XIX. sz. elején indult meg újra a művelődési folyamat. Szép sorokat szentel a szerző Széchenyi munkásságának; a magyar művelődéstörténet legnagyobb alakjának nevezi. A szabadságharc után a magyar szellemi fejlődés tovább tart, de átütő ereje a nem-magyar nyelvterületek felé gyengül. Szlovák, román, szerb irodalmi élet indul, nemzetiségi iskolák százai nyílnak. Új vonás, hogy a művelődés fészkei a városok lettek. Köztük is Budapest ragadta magához a vezetést. A nemzetiségek művelődésének és a magyar kultúra kisebbségi sorának vázolója zárja ezt a fejezetet. Ez utóbbit különösebben is figyelmünkre kell méltatnunk. Megállapítja, hogy az utódállamok saját népük hátramaradottabb kultúráját úgy akarták a magyar fölé emelni, hogy „a régi magyar kultúra vívmányait próbálták elpusztítani”. „Romániában teljesen román nyelvűvé tették az óvodákat s egyúttal kötelező iskolatípussá emelték”. Szükségtelen magyarázni, hogy ez mit jelent. A magyar színházak bezárása, az egyházak kulturális célú vagyonának elkobzása, magyar könyvek, folyóiratok, újságok kiltítása, magyar vidékeknek román, szlovák, szerb iskolákkal elárasztása, az itt működő nem-magyar tanítók, tanárok különleges támogatása — voltak a további eszközök a magyar művelődés elpusztítására.

VI. A gazdasági élettér tárgyalásában más módszert követ a szerző. A gazdasági tényezők tört. fejlődésének elhagyásával mindjárt a legközelebbi multra és a jelenre tér át. S itt a legkényesebb, legidősebb problémák tárgyalásától sem tartózkodik, hanem elfogulatlan tárgyilagoss-

sággal, bátran kitér rájuk. Fejtegetései mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy a Kárpát-medence gazdaságilag is összetartozó léttér, mert benne az egyes tájak a legszorosabban egymásra vannak utalva. Itt rámutat arra, hogy az országhatárok megvonása nem egy esetben zavarta meg ezt az egymásrautaltságot. Jellemző példa a Kassa melletti szlovákok esete. A gazdasági élet formáit földrajzi függőségük rendjében tárgyalja. Nagyon tanulságos, amit a különböző foglalkozások népesedést meghatározó hatásáról mond. Megállapítja, hogy mezőgazdasági tájaink sűrű lakosságúak. A magyar föld sűrűbb agrárnépességet már nem is tud eltartani. A továbbiakban tehát az iparosodásra vagyunk utalva. A főváros másfélmillió néptömege és egyéb góccok valóságos kényszerítenek ipari közszükségleti cikkek előállítására. Megszívlelésre érdemes mindaz, amit a haladó Európában végzendő gazd. feladatainkról mond. Szóvá teszi az Alföld öntözését, az árvízszabályozást, a hajózási csatornaépítést, a mocsaras és futóhomokos területek meghódítását, az útépítést, gazd. központok kialakítását, a mezőgazd. munkásság megsegítését, a földbirtok-reformot, a birtokpolitika nemzetvédelmi vonatkozásait, a zsidóság túlságos befolyásának kiküszöbölését. Csupa időszerű, izgató probléma. A fejezetnek gazdasági részét a gazd. viszonyokra jellemző statisztikai adatok zárják le.

Hasonló alaposággal ismerteti a szerző ennek a fejezetnek második részében az ipar és a kereskedelem állapotát és szerepét a Kárpát-medencében. A felsorakoztatott statisztikai adatokból kitűnik, hogy hazánk ipari népességének száma növekvő irányt mutat. A gyári munkások száma 1910-ben 19,5% volt, 1938-ban már 38,4%. Trianon az iparágakban eltolódást, az ipari góccok elhelyezkedésében tetemes változásokat okozott. A határvárosok ipari értékét a megszállók lecsökkentették. Így pl. Nagyvárad, Arad ipari súlya csökkent, Brassóé fokozódott. Ártott a területfelosztás Szeged, Szabadka, s más városok ipari fejlődésének. — A jövőben pedig hazánk egész gazd. életének a változott viszonyokhoz kell majd alkalmazkodnia. Ki kell alakítani az irányított, kötött gézdálkodás szerveit. Az ipar és a kereskedelem is fokozottabban fog állami irányítás alá kerülni. Meg kell változnia a zsidóság eddigi vezetőszerképének az ipar, kereskedelem és hitelélet terén.

VII. Az oktatás és az egyéni tájékozódás szempontjából a könyvet lezáró hetedik fejezet is rendkívül érdekes. Sok benne a történeti vonás. Nagy vonásokban a magyar állam fejlődését: a politikai életteret tárgyalja. Hazát a föld és a nép csak úgy alkothat, ha politikai hatalmi szervezetet tud létrehozni. Hogy a magyarság kis létszáma mellett Európának ebben az ütközőpontjában ezer évet meghaladó időn át hazát tudott létesíteni, ez nagy szervezőerejének tanúbizonysága. A hazaalapításhoz belső szervezés és határvédelem egyképpen szükséges volt. De a védekezés mellett a Kárpát-medencében politikai hatalmi bástyát épített ki a magyarság s valósággal nagyhatalommá fejlesztette. Hat és fél évszázados fejlődés után a magyarság tragikumuma a törökség megjelenése. Meggyőző és büszkeséggel eltöltő sorokat olvashatunk itt arról a végzetes küzdelemlről, melyet a magyarság Európa védelmében vívott. Évtizedek teltek, nemzetedékek veszték, másfél századon keresztül nem volt béke a Kárpát-medencében. Virágzó területek elnéptelenedtek s elpusztultak. A felszabadulás után hatalmas tömegekben idegen nemzetiségek tódultak a kivészett magyarság helyébe. Hazánk nemzetiségi állam lett. A török uralom után meg a Habsburg-uralom következtét s ez a hatalom a betelepült idegen nemzetiségek erejét is az őslakos magyarság leszorítására

használta fel. Ez volt a magyarság életerejének újabb nagy próbája. Ezt a próbát is kiállotta: a Habsburg-hatalom a szabadságharc után kénytelen volt kiegyezni a magyar nemzettel. Hazánk a XIX. században gazdasági és kulturális tekintetben egyaránt hatalmasat fejlődött. De megmaradt a nemzetiségi kérdés s a belső politikai megerősödést állandóan nehezítette. Igaz, hogy nem a népcsoportok népi rétegei, hanem azok vezető körei élezték ki ezt a kérdést minduntalan. A végén a szerző fölteszi a kérdést: „Vajjon egy nép, amely valamely területet meghódított, ott államot szervezett, rendet teremtett, kultúrát fejlesztett, ha ennek a területnek védelmében megfogyatkozott, meggyengült, elveszítette-e politikai jogát a területhez azokkal a más népelemekkel szemben, akik mint hívott vagy hivatlan vendégek telepedtek le később a területre?” A válasz csak tagadó lehet. A yers területet nemcsak meghódítani, de belőle kultúrtájat kell alakítani. A Kárpát-medencéből a magyarság épített hazát. Tőle ennek a területnek politikai jogát elvitatni nem lehet. Nagyértékű művét a szerző azzal a klasszikus megállapítással fejezi be, hogy a harc és küzdelem a határváltozásokkal nincs befejezve s valószínűleg a harc-tereken sem fejeződik be. „Mindenkinek a maga helyén meg kell vívnia a maga külön harcát is nemzetünk jobb jövőjéért és erre kell nevelnünk a fiainkat is.”

Ismertetésünk a szokottnál terjedelmesebb lett. De ebben a terjedelmében is csak sejteti a könyv gondolatgazdagságát és kivételesen értékes tartalmát. Elejétől végig izgalmas olvasmány. Olyan könyv, amelyet nem elég egyszer vagy kétszer elolvasni. Úgy kell vele bánni, mint valamely kedvenc remekírókkal: állandóan kezünk ügyében kell tartanunk, hogy, amint ráérő időnk van, egy-egy részletét ismételten újból és újból elolvassuk, hogy így vérünk-ké váljanak kristálytisztá fejtegetései, egész szellemisége. Nem kell szakembernek lennünk, hogy nem lankadó figyelemmel kísérjük azokat a sokszor szubtilis művelődési, gazdasági és politikai kérdéseket, melyeket a szerző éles dialektikával rendkívül kifejező s a tartalomhoz simuló formába öntött. Ez annyival is inkább szerencsés körülmény, mert amit Rónai könyve tartalmaz, azt nemcsak minden októnak, de minden művelt magyar embernek tudnia illik. Aki hazánk fel-támadásáért a szükséges ismeretekkel felfegyverkezve, tehát tudatosan akar harcolni, — s melyik magyar embernek nem kötelessége ez? — annak e könyv tartalmát magáévá kell tennie. Magunk felé irányuló vetületben az önnevelés, kifelé irányulva az igazságért való küzdelem eszköze. Ezt a gondolatot továbbfolytatva azt is mondhatnók, hogy szükséges volna Rónai könyvét a nyugati nyelvekre is lefordítani és úgy terjeszteni. Hadd legyen a művelt embereknek hazánkról ezekben az országokban is világos képük, hogy a rosszindulatú propaganda gyilkos ferdítéseit maguk is le tudják kellő értékükre szállítani.

Említsük még meg, hogy a szöveget számos helyen instruktív térkép-vázlatok kísérik. Néhány, jellegzetes földrajzi tények bemutatása alkalmas kép is van. A kötetet a nyomda a mai viszonyok közt tetszetős és könnyen kezelhető formában, gondos nyomással és szinte elképesztően olcsó áron dobta a forgalomba. Mindent egybevetve kijelenthetjük, hogy ha a Nemzetnevelők Könyvtára további kötetei is ilyen értékes munkák lesznek, a magyar oktatók egyeteme örömmel és elismeréssel fogja fogadni az Orsz. Közoktatási Tanács által indított könyvsorozatot.

Molnár Oszkár.

Dr. Schleicher Lajos: *Korszerű német nyelvtanítás.* A Gyakorló Polgári Iskola Könyvtára XXXII. kötete. II. kiadás. Szeged, 1943. 109 lap.

Az áll. polgáriskolai tanárképző főiskola gyakorló isolájának a tanári testülete évek óta igen értékes módszertani könyveket ad ki. Most jelent meg a könyvsorozat 32. kötete, a német nyelvtanítás módszertana. Örömmel üdvözljük ezt a könyvet, amely természetesen nemcsak a polgáriskolai nyelvtanítás számára nyújt segítséget, hanem a német nyelvtanítás számára általában.

A szerző az idevágó szakirodalom kellő ismeretével és helyes didaktikai érzéssel oldotta meg feladatát. A könyv célját így jelöli meg: „Célunk az, hogy jelenlegi tudásunk szerint feleletet adjunk a nyelvtanítás körében felmerülő kérdésekre.” Egyes fejezetek természetesen tovább mennek és általános nyelvdidaktikai elveket ismertetnek, mint pl. „A német nyelv tanáráról”, „Nevelő hatások a német nyelvtanításban” és a „Német nyelvkönyveink szelleme” című fejezetek.

A német nyelvtanulás fontosságát és a módszeres elvek jelentőségét tárgyaló bevezetés után a II. fejezetben ismerteti a nyelvtanítási módszerek történetét. Az elvek harcának az ismertetésénél az egyes elvek jelentőségét, hatását és értékét jobban kellett volna kidolgozni és határozottabban kellett volna utalni arra, hogy melyik elvnek van marandó értéke.

A gyakorlói pedagógus számára a III. fejezet a legértékesebb. Címe: „A német nyelvtanítás problémái.” A probléma szót nem tartom itt helyénvalónak, mert amint a fejezet alcímeiből is kiderül, itt a nyelvtanítás eszközeiről van szó; a fejezet alcímei a következők: A beszédgyakorlatok, Az olvasmány feldolgozása, A szókészlet, Az írásgyakorlat, A nyelvtan tanítása, A fordítási gyakorlatok. A nyelvtanítás eszközeinek az ismertetésénél természetesen felmerülnek kérdések, amelyekre a szerző nagy felkészültséggel igyekszik feleletet adni. Egyes elvek ismertetésénél talán nagyobb határozottsággal kellene állást foglalni és egyes elveket jobban alá kellene támasztani nyelvlélektani indokolással. A fejezet általában igen sok hasznos útmutatást nyújt.

A többi fejezet, mint már jeleztem, általános nyelvdidaktikai elveket ismertet. Itt is komoly készületségről tesz tanúságot a szerző. „Az eleven német nyelvtanítás” című fejezetben ismerteti azokat az elveket és eszközöket, amelyekkel a német nyelvtanítást elevenebbé, érdekesebbé és ezzel természetesen sikeresebbé lehet tenni.

A szerző lelkes hivatásszeretetéről tesz tanúságot „A német nyelv tanáráról” szóló fejezet. Sok értékes didaktikai tanácsot ad a német nyelv tanárának, amelyek között természetesen sok olyan is akad, amely minden tanárra egyformán illik. Amit a fejezet végén mond, „minden más pálya választható önzésből, de ide szeretet, hivatás kell”, az minden tanítóra egyformán illik.

A VI. fejezet a német nyelvtanításban elérhető nevelőhatásokról szól. Ez és a német tankönyvek szelleméről szóló fejezet kissé kikívánczozik a könyv kereteiből, mindamelllett igen sok szép és értékes megállapítást tartalmaz mindkettő.

Az utolsó fejezet kilenc óratervet nyújt a nyelvtanítás különböző fokain és különböző tárgykörökből. Itt igyekszik gyakorlati formába önteni előző elméleti fejtegetéseit. Jó lett volna, ha az elméleti részben már rámutatott volna arra, hogy egyes elveket hogyan kell a gyakorlatban megvalósítani, s utalt volna a megfelelő óravázlatára. Így könyvebben megtalálhattuk volna az elmélet és a gyakorlat közti összhangot. De lehetett volna fordítva is csinálni, hogy a vázlatokban mutatott volna rá, hogy milyen elméleti elgondolás alapján teszi ezt vagy azt.

De a gyakorlat számára az óravázlatok így is sok értékes mintát nyújtanak.

Néhány apróbb hibától és néhány stiláris elcsúszástól eltekintve értékes és hasznos könyvet kaptunk. Örömmel kell üdvözölnünk a szerzőt, hogy segítők kezét igyekszik nyújtani a sok nehézséggel küzdő kartársaknak. Hiszem, hogy a könyvet nemcsak örömmel fogadják a nyelv-tanárok, hanem haszonnal is fogják azt forgatni.

Dr. Lux Gyula.

Soós Tihamér: Nemzetiszocialista nevelés a III. birodalomban. Centrum Kiadóvállalat Rt. Budapest. 64 oldal.

Aki behatóbban óhajt megismerkedni a mai Németország tanügyi szervezetével, az olvassa el *Benze Rudolf Nationalpolitische Erziehung im Dritten Reich c. munkáját*. Aki azonban csak általános tájékozottságot iparkodik szerezni, megkapja azt Soós Tihamér rövid, velős műve alapján.

Az első magyar nyelven megjelent könyv, amely a mai Németbirodalom nevelési rendszerét egészében, tárgyilagosan, menten minden napi és pártpolitikától ismerteti.

A németiség megújítása a nevelés hatalmát bizonyítja. Németország ereje nem számbeli nagyságában rejlik, hanem emberanyagának minőségében. Ezt neveléssel érte el. Hogy nevelésének melyek a lelki rugói, célja, anyaga, módja, keretei, erről ad felvilágosítást Soós Tihamér könyve.

A német nép nevelésének irányt a nemzetiszocializmus szab, amely 14 éven át politikai mozgalom volt, azóta egy nagy nemzetnek hite és államformát teremtő belső ereje. Ez eredményezte a mai német gazdasági, társadalmi és államrendet. A kötelességet az élvezetek elé, a becsületet a haszon, a közösség érdekét az egyéni jólét fölé helyezi. A nemzeti szocializmus egyenlő a nép szolgálásával. A népből való vezér is a közösségért dolgozó, neki szolgáló, érte élő tagja a népközösségnek. A közösségért való munkálkodás előfeltétele az akarat, ezért hangsúlyozza a német nevelés az önkéntes szolgálatra való akaratnevelést. Irányító eszméi: a bajtársiasság, bátorság, becsületesség, hűség, igazság, önbizalom, szerénység, fegyelmezettség, engedelmesség, a munka alapos ismerete és végzése.

A könyvnek két része van. Az első az iskolai, a második az iskolán kívüli nevelés szervezetét ismerteti. Az első szól a népoktatás, a közép- és felsőfokú iskolázásról, a tehetségek kiválasztásáról, szakiskoláztatásáról és elhelyezéséről.

A második az iskolán kívüli nevelésről tájékoztat, a Hitler Ifjúság szervezetéről, melynek négy hatalmas ága: 1. Hitler Ifjúság (14—18 éves ifjak); 2. Német Ifjúnép (Deutsches Jungvolk, 10—14 éves fiúk); 3. Német Leányszövetség (BDM = Bund Deutscher Mädel, 14—21 éves leányok). Ennek keretén belül (BDM-Werk, Glaube und Schönheit 18—21 éves leányok). 4. Ifjuleányok Szövetsége (10—14 éves leányok.) Célja: intenzív testi és világnézeti nevelés. Utóbbi alapismeretei tizenhárom fogalomkörre terjednek: I. Az emberek különbözősége, II. Németország emberfajai. III. A fajok előállása: öröklés és környezet. IV. Öröklés és fajapolás. V. Népesedéspolitika. VI. Az ember és a föld. VII. A német tér. VIII. A német „néptalaj.” IX. A német kultúrtér. X. A német nép államterülete. XI. Tér és népsűrűség. XII. A föld, a nép eltartója. XIII. A föld, mint az ipar hordozója.

Ebből az anyagból világosan megismeri az ifjúság a nemzeti sorsproblémákat, látva hazájának történelmi, politikai, szociális és gazdasági kérdéseit, a legfőbbakat is. A világos látás munkára, cselekvésre kötelez, növeli a felelősséget önmagáért, családjáért, egykor utódaiért, de mindekelőtt a német népért.

A testi és világnézeti nevelésen kívül megismertet a könyv a Hitler Ifjúság műzsai nevelésével is. Felújítják a német drámatermelésnek legjavát, feldolgozzák a német történelem lélekemelő eseményeit, hogy az ifjúság nemzeti öntudatát felkeltsék, a mult iránti kegyeletét fokozzák. Sok ifjúsági regény, elbeszélés, költemény, dal, zenemű tükrözi ezt a szellemet.

Az építészet is a nemzeti nevelés szolgálatába állítják. Az iskolák, internátusok, otthonok, sportpályák, ifjúsági szállók, uszodák stb. építésében táji, népi és történeti szempont érvényesül. Belső berendezésük, életrendjük, tömör jelmondataik, képeik szintén tényezői a nevelésnek.

A függelékként csatolt ábra világos áttekintést ad az egész német iskolaszervezetről. Ez a nevelés visszaadta a német nemzetnek jövőjébe vetett hitét, kezébe pedig a kivet kardot. *Dr. Jelítainé dr. Lajos Mária.*

Baksy Andor: *Állampolgári kötelességek és jogok VIII. o.* (B év anyaga). Néptanítók Pedagógiai Kiskönyvtára „Arany kapu” vezérkönyvsorozat 5. könyve. Sárospatak, 1942. 56 l. Ára: 2 P.

A termékeny szakíró 1942-ben bocsátotta útjára a IV. o. Földrajz vezérkönyvét és már is új könyvvel siet a tanítók segítségére. Az 1941-es Tanterv és Útmutatások megjelenése óta ez az első könyv, mely az állampolgári kötelességek és jogok VIII. osztályos anyagát részletes tanítási tervezetekben feldolgozza.

Előszóban a szerkesztő ír a polgári kötelességek és jogok tanításának jelentőségéről. Fejtegeti a tantárgy nemzetnevelő és nemzetfenntartó erejét. Ennek az erőnek a gyökereit, helyesen, már a népiskolában kell az ifjú lélekbe ültetni. A következő fejezetben az 1941-es Tanterv és Útmutatás előírt anyagföbbletének okát olvashatjuk. Világosan áll előttünk, hogy a nyolcosztályos népiskola biztosított e tantárgynak önálló szerepet. A tantárgy komolyságának és fontosságának tulajdonítható, hogy az új tanterv a VII. és VIII. osztályban kívánja azt taníttatni. Természetes követelmény ez, mert az ismeretek átadásán kívül a honpolgári nevelést e felsőbb osztályokban tudjuk csak eredményesen szolgálni.

A vezérkönyv a VIII. osztály, az osztatlan és a részben osztott iskola B évi anyagát, mint önálló részt, dolgozza fel, hogy a kartársaknak a folyó tanévben már gondolatokat adhasson és útmutatással szolgálhasson. (A páratlan számmal végződő tanévekben az osztatlan és a részben osztott népiskolákban a B év anyagát kell tanítani.) Végül az egyes órák anyagának feldolgozásához találunk komoly pedagógiai érzékkel megírt gondolatokat.

Ezután következnek az anyag óránkénti feldolgozása. Az itt található tanítási tervezetek a szerző közvetlen egyéniségéből fakadtak. A mindennapi életet példázó, eleven tanítás valamennyi, csak életre kell a betűket kelteni. Úgyes gondolat, hogy a szerző minden tanítás alkalmával a lelket kívánja formálni. Ennek elérését megkönnyíti a tanítások előtt olvasható központi gondolat, melynek jegyében kell az anyagot feldolgozni. A tanítási tervezetek táblai vázlatokat is tartalmaznak. Ezek nemcsak a szemléletes tanítás biztosítékai, de az óravégi számonkérést is megkönnyítik, legnagyobb értékük pedig abban van, hogy lemásoltatásukkal az anyag-rögzítést is szolgálják. A tanítási tervezetek címe előtt jelzi a szerző, hogy az anyagot a tanév hányadik munkahetére osztotta be, így a vezérkönyv egyúttal tanmenetet is ad.

A körülöttünk élő történelem maradéktalan kötelességteljesítést vár mindnyájunktól. Ezt látta és érezte meg a szerző, mikor a polgári kötelességek és jogok korszerű tanítási módjával nevelni akar. Megkívánja érteni és át akarja éreztetni, hogy az állampolgári kötelességek teljesítése a legszebb és legfontosabb tennivaló; hogy az állampolgári jogok helyes gyakorlásával a hazát is szolgáljuk.

Nemes János.

H I R E K.

Kinevezés. — A közokt. miniszter *Biró Mózesné Thaly* Ida kolozsvári áll. tanítónő-, *Szentirmay Jánosné Kary* Erzsébet budapesti II. ker. áll. tanítónő- és *Wéber Mihály* csáktornyai áll. tanítóképző-int. h. tanárt áll. tanítóképző-int. rendes tanárrá kinevezte (92.807/1943. VI—3.).

Áthelyezés. — A debreceni tankerület kir. főigazgatója *Bertalan Lázár* székelykereszturi tanítóképző-intézeti tanárt a jászberényi állami tanítóképző-intézethez, a székesfehérvári tankerület kir. főigazgatója *Khell Zoltán* tanárt a pápai állami tanítóképző-intézethez helyezte át. Bertalan Lázár és Khell Zoltán az 1941. év májusától voltak a székelykereszturi állami tanítóképző-intézet tanárai és érdemes munkát fejtettek ki a volt román tanítóképző megszüntetése után újjászervezett magyar állami tanítóképző-intézetben.

Jogmegadás. — A közokt. miniszter a kisvárdai kat. leányliceum I—II. osztálya számára, a sepsiszentgyörgyi ref. liceum I—II. osztálya számára, a szatmárnémeti ref. leányliceum I—II. osztálya számára, végül a nagyváradai Szt. Orsolyarendi rk. leányliceum I—II. osztálya számára az állam-érvényes bizonyítvány kiállításának jogát az 1942/43. iskolai évre megadta.

Kormányzógyűrus doktor. — Magyarország Kormányzója a közokt. miniszter előterjesztésére megengedte, hogy a szegedi m. kir. Horthy Miklós tudományegyetemen *Vincze Sándor* bpesti áll. óvónőkészítő-int. tanárt „sub auspiciis Gubernatoris” a bölcsészettudományok doktorává avassák.

Személyi hírek, előadások. — *Bálint Sándor* egyetemi m. tanár, szegedi kir. kat. ttóképző-int. tanár *Népünk májusi védszentjei* címen tartott előadást a rádióban. — *Takács Béla* áll. ttóképző-int. igazgató a Móra Ferenc-Társaság 1943. évi április 18-án tartott felolvasó ülésén Kiskunfélegyházán előadást tartott a *Jászknok Havaselvén és Moldvában* címmel. Dr. *Mezősi Károly* kiskunfélegyházi áll. ttóképző-int. igazgató ugyanekkor *Kiskunfélegyháza város évszázados ünnepét* ismertette. — *Takács Béla* az iskolán kívüli népművelés keretében a székelykereszturi Kaszinóban *A székely falu településtörténete* címmel tartott előadást. — Dr. *Kiss Lajos* tanár a nyíregyházi Szülők Iskolájában *A serdülőkor és problémái* címen, Nyírbátor község márc. 15-iki ünnepegén a *Ma márciusa* címen adott elő. — Dr. *Móczár László* a Magyar Rovartani Társaság 1943. évi április hó 10-én megtartott ülésén a következő előadásokat tartotta: 1. *Az útonálló darazsak* (Psammocharidae) *ethológiájáról*. Színes fényképekkel. — 2. *A Sirex gigas pterakása filmen* (Bemutatással). — Az Orsz. Közoktatási Tanács kiadásában a Nemzetnevelők Könyvtára köteteként jelent meg dr. *Somos Lajos Népiskolai nevelés* című nagyértékű munkája. — *Váradai József* tanügyi főtanácsos *Iskolaszerveztan* c. tankönyvének az 1942. évi állapotot feltüntető melléklete a magyar közművelődési rendszert ábrázoló falikép alakjában is megjelent. Megrendelhető a Szent István-Társulatnál 2.40 pengőért.

Irodalmi szemle. — Szombathy Miklós: *A honvédelmi ismeretek és a tanítóképzés tanterve* (Protestáns Tanügyi Szemle, 17. évf. 5. sz.) — Szombathy Miklós: *Mit kíván a falu légmentesítése?* (Néptanítók Lapja, 76. évf. 9. sz.) — Fekete János: *Az érdeklődés pedagógiai jelentősége.* (Katólikus Iskola, 1943. ápr. havi sz.)

Hírek katonai szolgálatot teljesítő tanárokról. — Dr. *Móczár László* kolozsvári tanár mint zászlós febr. 4-e óta a margitai nehéztüzérsztály távbeszélő-rádiós kiképzését vezeti. — Katonai szolgálatra bevonultak dr.

Kiss Lajos nyíregyházi áll. ttóképző-int., dr. Kelemen József bpesti áll. ttóképző-int. tanárok.

Intézeti hírek. — A *székelyudvarhelyi* ref. kollegium tanítónőképzője és fiúgimnáziuma a *székelykereszturi* áll. tanítóképző ifjúságának közreműködésével 1943. április 14-én sikerült hangversenyt rendezett Sékelykeresztúron az áll. tanítóképző tornatermében. A hangverseny műsorán a tanítónőképző tanulói székely köszöntődalokat énekeltek, népi gyermekjátékokat mutattak be, a székely nép életéből jeleneteket adtak elő, s magyar táncokat táncoltak a ref. fiúgimnázium tanulóival. A két intézet énekkara Kodály, Bartók és Halmos szerzeményeiből énekelt. A magyar dalról bemutatásokkal kísért előadást tartott dr. *Tóth* Béla, a székelyudvarhelyi ref. tanítónőképző-intézet tanára. A hangversenyt nagyszámú közönség gyönyörködve hallgatta. Az énekkart *Szilvay* Judit tanárnő és *Khell* Zoltán tanár vezényelték. — A *székesfehérvári* r. k. tanítónőképző 100 tagú „Magnificat” énekkara május 1-én résztvett a Tavasz-köszöntő Éneklő Ifjúságnak a Zenei Főiskola nagytermében, Budapesten rendezett hangversenyén. *Gamauf* M. Henrietta vezetésével Kodály Z.: Ave Maria, Enek Szent István Királyhoz, Nagyszalontai köszöntő; Harmat A.: Terra tremuit és Molnár A.: Tavasz c. énekszámokat adták elő. Az átélt művek szépsége, az ünnep hangulata magával ragadta a növéndékek lelki világát, kik tudásuk, kifejező erejük és ifjú lelkesedésük legjavát adták. Az ifjúság nagy barátja, *Kodály* Zoltán előszóval nagy elismerését fejezte ki a sikerült énekléshez, Harmat Artur írásban küldte el következő kritikáját: „A műsor nagyon jó volt; a gyermekek igen szép hangúak, pompás volt az előadás, a vezetés pedig még annál is jobb. Az egész produkcióhoz melegen gratulálok.” — A *nyíregyházi* áll. tképző regős csoportja honvéd-estéken szerepelt.

Gyakorlóisk. tanítói vizsgálatok az esztergomi rk. ttónőképző-intézetben. — Az esztergom-vízivárosi érseki tanítónőképző intézetben május hó 3—7-ig bezáróan gyakorlóiskolai tanítói vizsgálat volt, amelyen dr. *Tihanyi* Béla a dunáninneni kerület katolikus főigazgatója elnökölt, *Váradi* József tanügyi főtanácsos, mint kormányképviselő volt jelen. A vizsgálaton 5 szerzetes tanítónő, névszerint Királyházi M. Ludovica, Kollár M. Melitta, Takács M. Christella, Király M. Adél, és Márkus M. Beatina nyertek gyakorlóiskolai tanításra jogosító bizonyítványt. A vizsgázó tanítónők közül az első 3 az esztergom-vízivárosi érseki tanítónőképző-intézet, az utolsó 2 a soproni Isteni Megváltó Leányai gyakorló iskolájában működik.

Betöltendő tanári állások. — A hajdúdorogi magyar gör. kat. tanítóképző-intézet fentartója pályázatot hirdet egy mennyiségtan-természettan, egy magyar-német vagy történelem-magyar szakcsoportú helyettes, esetleg rendes tanári állásra. Pályázhatnak gör. kat. vagy róm. kat. vallású tanítóképző-intézeti és középiskolai tanárok. Nőtlen tanárok internatusi ellátást kaphatnak felügyeletért. A hajdúdorogi megyéspüspökhöz címzett kérvények az intézet igazgatójánál nyújtandók be. Az állások szept. 1-én foglalandók el.

Kérelem a neveléstörténetet tanító tanárokhoz! — *Megfelelő kelendőség esetén neveléstörténeti tankönyvemet újból megjelentetném. Ezért arra kérem e tárgyat tanító kartársakat, legyenek szivesek címemre június 10-ig levelezőlapon megírni, hogy intézetükben a jövő isk. év elején kb. hany példány átvételére számíthatok. Lehet, hogy ára valamivel több lesz az eddigi 3.80 P-nél, mert a könyvkiadási költségek tetemesen emelkedtek.* — *Molnár Oszkár.*

Felelős szerkesztő és kiadó: Molnár Oszkár.